

JOKILAAKSOJEN KOULUTUSKUNTAYHTYMÄ

**TUTKINTOKOHTAINEN OPETUSSUUNNITELMA
YHTEISET TUTKINNON OSAT**

Sisällys

3. YHTEISET TUTKINNON OSAT	4
3.1 VIESTINTÄ- JA VUOROVAIKUTUSOSAAMINEN 11 osp	4
3.1.1.1 ÄIDINKIELI, suomi	4
Pakolliset osaamistavoitteet	4
ÄIDINKIELI, suomi	8
Valinnaiset osaamistavoitteet	8
3.1.2 TOINEN KOTIMAINEN KIELI, ruotsi	10
PAKOLLISET OSAAMISTAVOITTEET	10
TOINEN KOTIMAINEN KIELI, ruotsi	12
VALINNAISET OSAAMISTAVOITTEET	12
3.1.3.1 VIERAS KIELI, A-kieli (englanti)	14
PAKOLLISET OSAAMISTAVOITTEET	14
VIERAS KIELI, A-kieli (englanti)	16
Valinnaiset osaamistavoitteet	16
VIESTINTÄ- ja VUOROVAIKUTUSOSAAMISEN ARVIOINTI	17
3.2 MATEMAATTIS-LUONNONTIETEELLINEN OSAAMINEN 9 osp	18
3.2.1 MATEMATIIKKA	18
PAKOLLISET OSAAMISTAVOITTEET	18
MATEMATIIKKA	20
VALINNAISET OSAAMISTAVOITTEET	20
3.2.2 FYSIIKKA JA KEMIA	22
PAKOLLISET OSAAMISTAVOITTEET	22
FYSIIKKA JA KEMIA	24
VALINNAISET OSAAMISTAVOITTEET	24
3.2.3 TIETO- JA VIESTINTÄTEKNIikka SEKÄ SEN HYÖDYNTÄMINEN	26
PAKOLLISET OSAAMISTAVOITTEET	26
TIETO- JA VIESTINTÄTEKNIikka SEKÄ SEN HYÖDYNTÄMINEN	28
VALINNAISET OSAAMISTAVOITTEET	28
YHTEISKUNNASSA JA TYÖELÄMÄSSÄ TARVITTAVA OSAAMINEN 8 osp	30
3.3.1 YHTEISKUNTATAIDOT	30
PAKOLLISET OSAAMISTAVOITTEET	30
YHTEISKUNTATAIDOT	32
VALINNAISET OSAAMISTAVOITTEET	32
3.3.2 TYÖELÄMÄTAIDOT	34
PAKOLLISET OSAAMISTAVOITTEET	34
PAKOLLISET OSAAMISTAVOITTEET	38
3.3.3. TYÖKYVYN YLLÄPITÄMINEN, LIIKUNTA JA TERVEYSTIETO	42
PAKOLLISET OSAAMISTAVOITTEET	42
TYÖKYVYN YLLÄPITÄMINEN, LIIKUNTA JA TERVEYSTIETO	45
VALINNAISET OSAAMISTAVOITTEET	45
3.4 SOSIAALINEN JA KULTTUURINEN OSAAMINEN 7 osp	47
3.4.1 KULTTUURIEN TUNTEMUS	47

3.4.2 TAIDE JA KULTTUURI	49
3.4.3 ETIIKKA	51
3.4.4 PSYKOLOGIA.....	53
3.4.5 YMPÄRISTÖOSAAMINEN.....	55
SOSIAALINEN JA KULTTUURINEN OSAAMISEN ARVIOINTI	57

3. YHTEISET TUTKINNON OSAT

3.1 VIESTINTÄ- JA VUOROVAIKUTUSOSAAMINEN 11 osp

Tutkinnon osan tulee sisältää kaikkien kolmen osa-alueen pakolliset osaamistavoitteet (yhteensä 8 osaamispistettä) sekä lisäksi valinnaisia osaamistavoitteita miltä tahansa osa-alueelta tai osa-alueilta siten, että opiskelijalle kertyy yhteensä 11 edestä viestintä- ja vuorovaikutusosaamista.

3.1.1.1 ÄIDINKIELI, suomi	5 OSP
PAKOLLISET OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> osaa viestiä ja toimia erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ymmärtää <i>omaan alaan</i> liittyvien tärkeimpien tekstilajien käytänteet, olennaisen sisällön ja tarkoituksen osaa hakea tietoa eri tietolähteistä ja käyttää tietoa sekä noudattaa lähteiden käytön periaatteita osaa hyödyntää mediaa ja verkon tarjoamia viestintä- ja vuorovaikutusvälineitä opiskelussaan sekä tehdä ammattiosaamistaan näkyväksi osaa laatia <i>alaan liittyviä</i> kirjallisia töitä ymmärtää äidinkielen sekä kirjallisuuden ja muun kulttuurin merkityksen <i>alan</i> ja ammatin kannalta osaa hyödyntää äidinkielen oppimisen luku- ja opiskelustrategioita osaa arvioida ja kehittää omaa äidinkielen taitoaan. <p>Sisällöt:</p> <p>Tekstilajit, tiedonhaku ja kirjoittaminen (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> Opiskelija ymmärtää <i>omaan alaansa</i> liittyvien tärkeimpien tekstilajien käytänteet, olennaisen sisällön ja tarkoituksen, osaa hakea tietoa eri tietolähteistä ja käyttää tietoa lähdekiittäisesti sekä noudattaa lähteiden käytön periaatteita. <p>Viestintä- ja vuorovaikutustaidot (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> Opiskelija osaa viestiä ja toimia erilaisissa ammatillisissa ja arkielämän vuorovaikutustilanteissa. <p>Työelämän kirjallinen viestintä (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> Opiskelija osaa laatia <i>alaansa liittyviä</i> asiakirjoja ja muita kirjallisia töitä. <p>Mediaosaaminen (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> Opiskelija osaa hyödyntää keskeisiä verkkoyhteisöjä opiskelussaan sekä tehdä ammattiosaamistaan näkyväksi hyödyntäen erilaisia medioita ja kirjallisuutta. <p>Kokous- ja neuvottelutaidot (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> Opiskelija osaa viestiä ja toimia erilaisissa työelämän tavoitteellisissa vuorovaikutustilanteissa. 	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSOPINNOT	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava. Opettaja antaa palautteen opiskelijalle sisältöjen suorittamisesta. Palautteen antamisessa voidaan käyttää erilaisia menetelmiä kuten suullista ja/tai kirjallista palautetta.</p>	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Sisältöön kuuluvien tehtävien ja kokeiden tulee olla suoritettuina hyväksytysti ennen tutkinnon osan osa-alueen arviointia. Tutkinnon osan arvosana muodostuu hyväksytysti suoritettujen sisältöjen perusteella huomioiden opiskelijan osaamisen kehittyminen opintojen aikana. Sisällöistä vähintään kolme arvioidaan numeerisesti.</p>	

Osaamisen tunnistaminen:

Osaamista voidaan tunnistaa opiskelijan aikaisemmin hankitun osaamisen ja äidinkielen harrastuneisuuden perusteella opettajan ohjeistamalla tavalla. Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit *Kieli, teksti ja vuorovaikutus* (Ä11), *Tekstien rakenteita ja merkityksiä* (Ä12), *Tekstit ja vaikuttaminen* (Ä14) sekä jokin seuraavista *Kirjallisuuden keinot ja tulkintaa* (Ä13), *Teksti, tyyli ja konteksti* (Ä15), *Kieli, kirjallisuus ja identiteetti* (Ä16) tai *Puheviestinnän taitojen syventäminen* (Ä17) vastaavat tavoitteiltaan *Äidinkieli, suomi – osa-*alueen pakollisia osaamistavoitteita.

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa toimiminen	ilmaisee asiallisesti mielipiteensä yhteistyö- ja ryhmätilanteissa	perustelee monipuolisesti mielipiteensä ja väitteensä yhteistyö- ja ryhmätilanteissa	perustelee monipuolisesti näkemyksiään ja toimii erilaisissa vuorovaikutustilanteissa asiakaslähtöisesti, joustavasti ja vakuuttavasti
	osallistuu keskusteluun käyttämällä puheenvuoroja	osallistuu keskusteluun, vie keskustelua tavoitteen suunnassa eteenpäin	osallistuu aktiivisesti ja rakentavasti keskusteluun ja kantaa osaltaan vastuuta ryhmätilanteissa viestintämapiiiristä
	toimii tarkoituksenmukaisella tavalla työelämän vuorovaikutustilanteissa	toimii asiallisesti ja kohteliaasti erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ja työhön liittyvissä asiakas- ja ryhmätilanteissa	toimii joustavasti ja rakentavasti erilaisissa työhön liittyvissä asiakas- ja ryhmätilanteissa
	pitää lyhyen esityksen käyttäen tilanteen vaatimaa kieltä ja asiatyyliä	pitää erilaisia esityksiä käyttäen tilanteen vaatimaa asiatyyliä ja alan termistöä	toimii oman alansa viestintätilanteissa joustavasti ja pitää erilaisia esityksiä tilanteen ja oman alan edellyttämällä tavalla
Tekstien ja tekstilajien ymmärtäminen	tuntee työelämän tekstilajeja ja vertailee niitä	ymmärtää ammattitaidon kannalta keskeisten tekstien päätarkoituksen ja tulkitsee tekstien merkityksiä	ymmärtää sekä tekstin tarkoituksen ja sanoman että yksityiskohtien merkityksen, tekee johtopäätöksiä ja arvioi tekstin sisältöä ja ilmaisutapaa
Tiedon hankkiminen	hakee ammattialansa kannalta keskeistä tietoa selkeistä teksteistä	hankkii ammattialaansa liittyvää tietoa erilaisista lähteistä ja arvioi lähteen luotettavuutta	hakee tietoa erilaisista lähteistä ja vaikeaselkoisista kin teksteistä sekä arvioi kriittisesti niiden luotettavuutta
	noudattaa tekijänoikeuksia, mutta tarvitsee joskus ohjausta	tuntee tekijänoikeudet oikeutena ja velvoitteena, noudattaa tekijänoikeuksia mm. ilmoittamalla lähteensä	osaa viitata käyttämiinsä lähteisiin ja tarvittaessa pyytää niihin käyttöluvan
Mediataidot ja verkko- viestinnän hyödyntäminen	käyttää oman alansa ammattijulkaisuja ja mediatekstejä	käyttää keskeisiä viestintävälineitä ja osaa arvioida mediatekstejä	käyttää monipuolisesti viestintävälineitä ja arvioi kriittisesti mediatekstejä
	käyttää ohjattuna eri medioita ammattitaitonsa esittelyyn	tekee ammattiosaamistaan näkyväksi eri medioiden avulla	dokumentoi ja kuvaa oppimistaan ja osaamistaan eri medioiden avulla
	viestii digitaalisissa ympäristöissä sovittujen periaatteiden mukaisesti	viestii digitaalisissa ympäristöissä sopivaa kieltä käyttäen	viestii ammatillisuutta osoittaen digitaalisen ympäristön vuorovaikutustilanteissa
Alan kirjallisten töiden laatiminen	kirjoittaa oikeinkirjoituksen perussääntöjen mukaisesti	käyttää sujuvaa lause- ja virkerakennetta ja jaksottaa tekstiä	hallitsee kielenkäytön perusnormit sekä hioo tuottamiensa tekstien kieli- ja ulkoasua
	tuottaa ammattitaidon kannalta keskeisiä tekstejä, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	tuottaa ammattitaidon kannalta keskeisiä tekstejä	tuottaa tavoitteellisesti ja työstää tekstejään oman

			arvion ja palautteen pohjalta
	laatii mallin mukaan asiakirjoja	laatii asianmukaiset asiakirjat	laatii asianmukaisia asiakirjoja ja osaa soveltaa asiakirjamalleja
Luku- ja opiskelustrategioiden hyödyntäminen	tekee muistiinpanoja ja tiivistää ydinasioita kuullun, luetun ja nähdyn pohjalta	tekee muistiinpanoja, tiivistää hankkimaansa tietoa ja käyttää lähteitä omassa tekstissään	arvioi omaa luku- ja opiskelustrategiaansa ja parantaa sitä palautteen pohjalta
Äidinkielen sekä kirjallisuuden ja muun kulttuurin merkityksen ymmärtäminen	tiedostaa äidinkielen taidon merkityksen omalla alallaan	ymmärtää äidinkielen merkitystä omalla alallaan ja monikielisessä työelämässä	osaa arvioida äidinkielen merkitystä omalla alallaan ja sen asemaa monikielisessä yhteiskunnassa sekä työelämän että yksilön kannalta
	tuntee esimerkkejä omaan alaan liittyvästä kirjallisuudesta tai muusta kulttuurista	tietää, mihin kirjallisuutta tai muuta kulttuuria voi alalla käyttää	ymmärtää kirjallisuuden tai muun kulttuurin merkityksen alalla toimimisessa
Oman äidinkielen taidon arvioiminen	arvioi äidinkielen taitoaan ja lukutaitoaan saamansa palautteen pohjalta ja kertoo, mitä siinä voisi parantaa.	arvioi realistisesti omaa kielenkäyttöään ja lukutaitoaan, tunnistaa vahvuuksiaan ja kehittämiskohteitaan.	arvioi realistisesti omaa kielenkäyttöään ja lukutaitoaan, tunnistaa vahvuuksiaan, kehittämiskohteitaan ja kehittää taitojaan palautteen pohjalta.

ÄIDINKIELI, suomi	3 OSP
VALINNAISET OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> • osaa kehittää viestintä- ja vuorovaikutustaitojaan (mielipiteen ilmaisua erilaisissa keskustelutilanteissa) • osaa kehittää esiintymis- ja ryhmätöitäitojaan • osaa käyttää ja tulkita erilaisia tekstilajeja • tuntee kielen, kirjallisuuden ja kulttuurin muotoja ja merkitystä. <p>Sisällöt</p> <p>Kirjallisuus (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opiskelija osaa tulkita ja tuottaa erilaisia tekstilajeja ja kirjallisuutta. <p>Ilmaisutaito (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opiskelija osaa kehittää viestintä- ja vuorovaikutustaitojaan (mielipiteen ilmaisua erilaisissa keskustelutilanteissa), osaa kehittää esiintymis- ja ryhmätöitäitojaan ja osaa eritellä vaikuttavan kielenkäytön ilmaisumuotoja ja tulkita sanatonta viestintää. <p>Teksti- ja mediataitojen syventäminen (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opiskelija osaa arvioida ja kehittää omaa äidinkielen taitoaan ja ymmärtää äidinkielen merkityksen alan tehtävissä 	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSSOPINNOT	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava. Opintojen suorittaminen hyväksytysti on edellytyksenä opintojen etenemiseen.</p> <p>Jokaisen sisällön jälkeen opettaja antaa palautteen opiskelijalle opintojakson suorittamisesta. Palautteen antamisessa voidaan käyttää erilaisia menetelmiä kuten suullista ja/tai kirjallista palautetta.</p>	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Sisältöön kuuluvien tehtävien ja kokeiden tulee olla suoritettuina hyväksytysti ennen tutkinnon osan osa-alueen arviointia. Tutkinnon osan arvosana muodostuu hyväksytysti suoritettujen eri opintojaksojen perusteella huomioiden opiskelijan osaamisen kehittyminen opintojen aikana.</p> <p>Osaamisen tunnistaminen: Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit Kieli, tekstit ja vuorovaikutus (ÄI 1), Tekstien rakenteita ja merkityksiä (ÄI2), Tekstit ja vaikuttaminen (ÄI4) sekä jokin seuraavista Kirjallisuuden keinoja ja tulkintaa (ÄI3), Teksti, tyyli ja konteksti (ÄI5), Kieli, kirjallisuus ja identiteetti (ÄI6) tai Puheviestinnän taitojen syventäminen (ÄI7) vastaavat tavoitteiltaan Äidinkieli, suomi – osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita.</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Viestintä- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen	toimii erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ottaen toiset huomioon	viestii aktiivisesti erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ottaen toiset huomioon	viestii aktiivisesti ja monipuolisesti erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ottaen toiset huomioon
Esiintymis- ja ryhmätyötaitojen kehittäminen	esittää sekä spontaanin että valmistellun puheenvuoron tai puhe-esityksen itselleen tutusta aiheesta	saa puhuessaan kontaktin kuulijoihinsa ja osaa rakentaa puheenvuoronsa niin, että sitä on helppo seurata	esittää sekä spontaanin että itsenäisesti valmistellun esityksen, havainnollistaa esitystään ja rakentaa sisällön loogiseksi
	viestii ammattialaansa liittyvissä ryhmätilanteissa	osallistuu ammattialaansa liittyvään keskusteluun ja hallitsee sanaston	toimii joustavasti ammattialaan liittyvissä ryhmätilanteissa
Tekstien ja tekstilajien ymmärtäminen	ymmärtää keskeisten tekstien päätarkoituksen ja arvioi tekstilajeja	ymmärtää tekstien tarkoituksen ja pääsisällön sekä tekstilajin käyttökelpoisuuden eri tarkoituksiin	ymmärtää itsenäisesti tekstejä myös abstrakteista aiheista ja hahmottaa eri ammatillisten tekstilajien käyttötarkoituksen
Tekstien tuottaminen	kirjoittaa ohjattuna ammattitaidon kannalta keskeisiä tekstejä sekä laajentaa sana- ja ilmaisuvarantoaan	kirjoittaa ammattitaidon kannalta keskeisiä tekstejä sekä laajentaa sana- ja ilmaisuvarantoaan	kirjoittaa ammattitaitoon liittyviä tekstejä itsenäisesti sekä laajentaa sana- ja ilmaisuvarantoaan
Kielen ja kulttuurin ymmärtäminen	tuntee kielellisen ja kulttuurisen monimuotoisuuden merkitystä.	tuntee suomalaisen työelämän ja yhteiskunnan kielellistä ja kulttuurista monimuotoisuutta.	tuntee monipuolisesti suomalaisen työelämän ja yhteiskunnan kielellistä ja kulttuurista monimuotoisuutta.

AMMATILLISEN KASVUN TUKEMINEN JA OPINTOJEN OHJAUS
<ul style="list-style-type: none"> • Tutkinon osan osa-alueen tavoitteisiin, sisältöön, toteutukseen ja arviointiin perehdyttäminen • Arvioinnin periaatteista ja niiden soveltamisesta tiedottaminen • Opiskelijan itsearviointi

3.1.2 TOINEN KOTIMAINEN KIELI, ruotsi	1 OSP
PAKOLLISET OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> • osaa käyttää toista kotimaista kieltä <i>työtehtävissään</i> ja työhön liittyvissä vuorovaikutustilanteissa • ymmärtää molempien kansalliskielten ja kulttuurin merkityksen monikulttuurisessa Suomessa. <p>Sisällöt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tiedonhankinta --> opiskelija hyödyntää erilaisia tietolähteitä • Vuorovaikutus ja työelämän kielenkäyttötilanteissa toimiminen --> kirjallisilla ja suullisilla oppimistehtävillä painottaen työelämässä tarvittavaa kielitaitoa • Kielen ja kulttuurin merkitys monikulttuurisessa toimintaympäristössä • Kielenopiskelu 	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSSOPINNOT	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava. Opintojen suorittaminen hyväksytysti on edellytyksenä opintojen etenemiseen.</p> <p>Tässä tutkinnon osassa oppimista arvioidaan esimerkiksi</p> <ul style="list-style-type: none"> • sanakokein • kirjallisin oppimistehtävin • lähiopetuksen aktiivisen työskentelyn avulla • opiskelijan itsearvioinnilla 	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Osaamisen arviointi: Opintojakson arvosanaan vaikuttavat kirjallinen ja/tai suullinen koe tai kirjallinen portfolio sekä sanakokeiden ja kirjallisten oppimistehtävien hyväksytysti suorittaminen. Opiskelija arvioi myös itse osaamistaan.</p> <p>Tutkinnon osan osa-alueen (Toinen kotimainen kieli, ruotsi) arvosanan päättää osa-alueen opettaja.</p> <p>Osaamisen tunnustaminen ja tunnustaminen: Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssi Arkielämää Pohjoismaissa (RUA1) tai Koulu ja vapaa-aika (RUB1) vastaa tavoitteiltaan Toinen kotimainen kieli, ruotsi –osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita.</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Työelämän kielenkäyttötilanteissa toimiminen	ymmärtää lyhyiden omaan työhön ja työturvallisuuteen liittyvien kirjallisten viestien sisällön	tulkitsee työhön liittyviä perustekstejä, kuten työ- ja turvallisuusohjeita sekä tuottaa lyhyitä viestejä käyttäen alan ammattisanoja	tulkitsee erityyppisiä työhön liittyviä tekstejä ja tuottaa ammatillisia viestejä, ohjeita tai tilauksia
	kertoo suullisesti ja kirjallisesti lyhyesti itsestään ja tutuista asioista omassa työssään ja selviytyy tuttuihin aiheisiin liittyvistä vuorovaikutustilanteista	selviytyy rutiininomaisista päivittäiseen elämään liittyvistä puhetilanteista, jos puhekumppani puhuu hitaasti ja käyttää selkeää kieltä	toimii tavanomaisimmissa viestintätilanteissa sekä kasvojen kautta puhelimessa ja tarvittaessa pyytää tarkennusta tai selvennystä
Kielen ja kulttuurin merkityksen ymmärtäminen	on tietoinen ruotsin kielen ja kulttuurin merkityksestä Suomessa	ymmärtää ruotsin kielen ja kulttuurin merkityksen pohjoismaisessa yhteistyössä	tuntee Suomen kansalliskieliin liittyvät oikeudet ja velvoitteet.

TOINEN KOTIMAINEN KIELI, ruotsi	3 OSP
VALINNAISET OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> • käyttää toista kotimaista kieltä <i>alaansa liittyvässä</i> vuorovaikutustilanteissa ja työtehtävissä • selviytyy arkipäivän tilanteissa toisella kotimaisella kielellä • osaa kirjoittaa <i>työhönsä</i> liittyviä lyhyitä tekstejä (esim. muistiinpanoja, ohjeita, tilauksia ja sähköposteja) • osaa hyödyntää kielenkäytössä erilaisia tietolähteitä • hyödyntää omia kielenoppimisen strategioitaan. <p>Sisällöt</p> <p>Työelämän ja matkailun ruotsia (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> • arkipäivän ja oman alan työhön liittyvät vuorovaikutus- ja viestintätilanteet • keskeisintä matkailuruotsia <p>Työelämän ja matkailun ruotsia (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> • arkipäivän ja oman alan työhön liittyvät vuorovaikutus- ja viestintätilanteet • keskeisintä matkailuruotsia • erilaisten tietolähteiden hyödyntäminen kirjallisessa viestinnässä • kielialueen yritysten välinen yhteistyö <p>Työelämän ja matkailun ruotsia (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> • mahdolliseen opintomatkkaan, ulkomaan työssäoppimisjaksoon tai yritysvierailuun liittyvät käytännön järjestelyt (yritysvierailut, matkanjärjestelyt) 	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSOPINNOT	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava. Opintojen suorittaminen hyväksytysti on edellytyksenä opintojen etenemiseen. Opiskelija arvioi myös itse oppimistaan opintojakson aikana.</p> <p>Työelämän ja matkailun ruotsia 1 osp</p> <ul style="list-style-type: none"> • oppimistehtävät <p>Työelämän ja matkailun ruotsia 2 osp</p> <ul style="list-style-type: none"> • oppimistehtävät • mahdolliset matkaan tai yritysvierailuun liittyvät tehtävät 	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Osaamisen arviointi: Opintojakson arvosanaan vaikuttavat arvioitavat oppimistehtävät sekä kirjallinen ja/tai suullinen koe tai kirjallinen portfolio. Tutkinnon osan osa-alueen arvosanasta päättää sisältöjen opettaja (t).</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Kielenkäyttö vuorovaikutustilanteissa	selviytyy alan vuorovaikutustilanteissa hyödyntäen erilaisia apukeinoja.	käyttää kieltä melko luontevasti alan vuorovaikutustilanteissa	selviytyy hyvin alan vuorovaikutustilanteissa ja viestii kohteliaasti
Keskustelutaito arkipäivän tilanteissa	käyttää keskustelussa tuttua sanastoa ja yleiskielistä tekstiä ja saa selvää hitaasta puheesta	selviytyy jokapäiväiseen elämään liittyvissä tilanteista	käyttää keskustelussa kielelle ja kulttuurille ominaisia ilmaisuja.
Kirjallinen viestintä	kirjoittaa työhön liittyviä tekstejä käyttäen yksinkertaisia lauseita	kirjoittaa keskeisistä työtehtäviin liittyvistä asioista käyttäen tavallisimpia kielelle ominaisia ilmauksia	tuottaa sujuvasti työtehtäviin liittyviä tekstejä käyttäen keskeisintä sanastoa.
Tietolähteiden hyödyntäminen	etsii yhdessä muiden kanssa tietoa erilaisista tietolähteistä toisella kotimaisella kielellä	hyödyntää tuotettuja tekstejä ja julkaisuja	käyttää autenttista ruotsinkielistä aineistoa ja arvioi tekstien merkityksellisyyttä.
	käyttää sanakirjoja ja sähköisiä tietolähteitä	käyttää sanakirjoja ja sähköisiä tietolähteitä monipuolisesti	käyttää joustavasti sähköisiä sanakirjoja ja muuta lähdeaineistoa oman alansa kysymysten selvittämiseen
Kielenoppimisen strategioiden tunnistaminen	tunnistaa omat kielen oppimisstrategiansa.	ottaa vastuuta kielen oppimisestaan ja hyödyntää vahvuuksiaan	osoittaa pitkäjänteisyyttä ja yhteistyökykyä kielen opiskelussaan.

AMMATILLISEN KASVUN TUKEMINEN JA OPINTOJEN OHJAUS
<ul style="list-style-type: none"> • Tutkinnon osan tavoitteisiin, sisältöön, toteutukseen ja arviointiin perehdyttäminen • Arvioinnin periaatteista ja niiden soveltamisesta tiedottaminen • Opiskelijan itsearviointi

<p>Ammatillisessa peruskoulutuksessa vieraan kielen osaamistavoitteet ja osaamisen arviointi on eriytetty sen mukaan, onko opiskelijan vallitseva kieli hänelle A- vai B-kieli. Valittu vieras kieli voi olla opiskelijalle aivan uusikin kieli, jolloin sovelletaan B-kielen tavoitteita ja arviointia. A- ja B-kielillä tarkoitetaan seuraavaa: A-kieli = peruskoulun 1.–6. vuosiluokilla alkava vieras kieli B-kieli = peruskoulun vuosiluokilla 7.–9. alkava vieras kieli</p>	
3.1.3.1 VIERAS KIELI, A-kieli (englanti)	2 OSP
PAKOLLISET OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> osaa viestiä ja toimia vuorovaikutustilanteissa siten, että hän kykenee harjoittamaan ammittiaan osaa käyttää <i>oman alansa</i> työtehtävissä tarvittavaa vierasta kieltä osaa hakea tietoa erilaisista vieraskielisistä lähteistä osaa toimia monikielisessä ja -kulttuurisessa ympäristössä. <p>Sisältö: Perusviestintätaidot vieraalla kielellä omalla ammattialalla 1 osp Viestintätaidot kansainvälistyvillä työmarkkinoilla 1 osp Kielitaito on tärkeä osa ammattitaitoa. Se avartaa opiskelijan maailmankuvaa, vahvistaa hänen kulttuuri-identiteettiään ja antaa valmiuksia toimia kansainvälisissä työympäristöissä.</p> <ul style="list-style-type: none"> Kehittää ja syventää opiskelijan aikaisemmin hankkimaansa kielitaitoa omien edellytystensä mukaisesti. Edistää opiskelijan luontevaa ja myönteistä suhtautumista englannin kielen käyttöön ja kielitaidon jatkuvaan, omaehtoiseen parantamiseen. Perusviestintätaitojen lisäksi kielitaidon eri osa-alueet painottuvat ammattialakohtaisesti. Kasvattaa opiskelijoiden valmiuksia toimia kansainvälistyvillä työmarkkinoilla ja ammattialoilla kielitaitoa kehittämällä. 	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSSOPINNOT	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava. Tutkinnon osan osa-alueessa oppimista arvioidaan opiskelijan aktiivisuuden, keskustelujen ja harjoitustehtävien avulla, ja opiskelijalle annetaan suullista ja/tai kirjallista palautetta edistymisestä. Opiskelija arvioi myös itse oppimistaan.</p>	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Arviointi suoritetaan mahdollisten kirjallisen/suullisen kokeen/kokeiden, lyhyiden kirjoitelmien ja kirjallisten tehtävien sekä puheviestintätaitojen perusteella. Arvosanoista päättää tutkinnon osan osa-alueen opettaja Opiskelija arvioi myös itse osaamistaan. Mikäli osaamista arvioivia opettajia on ollut useita, päätös tehdään arviointikeskustelussa. Osaamisen tunnistaminen: Osaamisen tunnustamisessa lukion A-kielen kurssit <i>Nuori ja hänen maailmansa</i> ja <i>Opiskelu ja työ</i> vastaavat tavoitteiltaan <i>Vieras kieli, A-kieli</i> – osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita.</p> <p>Arvosana Hyvä H2 vastaan Kielen oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteisen eurooppalaisen viitekehyksen kuvausasteikolla kuullun ja tekstin ymmärtämisessä kielitaidon taitotasoa B1.1 ja puhumisessa ja kirjoittamisessa taitotasoa B1.1.</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa toimiminen	ymmärtää oman alansa työhön liittyviä suullisia ohjeita ja osaa toimia niiden mukaan	ymmärtää työhönsä ja alansa tuotteisiin ja prosesseihin liittyvät suulliset viestit ja osaa toimia niiden mukaan	ymmärtää alansa liittyvää tavanomaista, normaalitempoista puhetta ja toimii vuorovaikutustilanteissa luontevasti kieltä käyttäen
	kertoo itsestään ja työtehtävistään vastaamalla hänelle esitettyihin kysymyksiin ennakoitavissa olevissa ja tutuissa työtilanteissa	kertoo itsestään ja alan työtehtävistä siten, että tulee ymmärretyksi ja osallistuu keskusteluun, mikäli keskustelukumppani puhuu selkeästi	kertoo tutuissa tilanteissa työpaikastaan ja työstään ja siihen liittyvistä normeista ja tavoista sekä hankkii kysymällä työhönsä liittyviä lisäohjeita
Tekstien ymmärtäminen ja tuottaminen	ymmärtää tavallista sanastoa ja oman alansa työhön liittyviä kirjallisia viestejä ja työ- ja turvallisuusohjeita	ymmärtää työhönsä ja alansa tuotteisiin ja prosesseihin liittyviä tekstejä, kirjallisia ohjeita ja tekee tarkentavia kysymyksiä sekä osaa toimia niiden mukaan	ymmärtää työhönsä ja alansa tuotteisiin ja prosesseihin liittyviä tekstejä, kirjallisia ohjeita sekä työstä annettua palautetta
	tuottaa työhönsä liittyviä lyhyitä tekstejä	tuottaa työhönsä liittyviä tekstejä ja tarkoituksenmukaista sanastoa	tuottaa sujuvasti tavanomaisia viestejä ja tekstejä sekä täyttää työhönsä liittyviä asiakirjoja
Tiedon hankkiminen	hakee tietoa ohjattuna työhönsä liittyvistä materiaaleista ja ohjeista myös sähköisiä tiedonlähteitä käyttäen	hakee monipuolisesti omaa alaa koskevaa tietoa mukaan lukien sähköiset tietolähteet	hakee itsenäisesti omaa alaa koskevaa tietoa, soveltaa tietojaan ja taitojaan sekä perustelee ratkaisunsa
Monikielisessä ja -kulttuurisessa ympäristössä toimiminen	on tietoinen opiskelemaansa kielen ja sen edustaman kulttuurin merkityksestä.	käyttää kieltä monikielisessä tai -kulttuurisessa ympäristössä.	soveltaa työssään vieraan kielen ja kulttuurin tietojaan ja taitojaan joustavasti.

VIERAS KIELI, A-kieli (englanti)	3 OSP
VALINNAISET OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> • osaa viestiä vieraalla kielellä työelämän tilanteissa • osaa toimia erilaisissa vuorovaikutustilanteissa vieraalla kielellä • osaa toimia aktiivisena kansalaisena vieraskielisissä yhteyksissä • ymmärtää kielen ja kulttuurin merkityksen • osaa kehittää kielen oppimisen strategioitansa ja oppimistapojaan. <p>Sisällöt:</p> <p>Työelämän englanti 1, 1 osp</p> <ul style="list-style-type: none"> • Työelämässä tarvittavan kielitaidon kehittäminen. • Asiakaspalvelu- ja vuorovaikutustilanteiden harjoittelu. <p>Työelämän englanti 2, 1 osp</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toimiminen monikulttuurisessa työyhteisössä sekä kansainvälistyvillä työmarkkinoilla • Oppimisstrategioiden ja oppimistapojen kehittäminen. <p>Kulttuuri ja matkailu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aktiivisena kansalaisena toimiminen vieraskielisissä yhteyksissä. • Englanninkielisten maiden kulttuureihin tutustuminen. 	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSOPINNOT	
<p>Työelämän englanti, edeltävyysopinnot: Yhteiset tutkinnon osat, Vieras kieli A kieli, pakolliset osaamistavoitteet 2 osp.</p>	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava Tässä tutkinnon osan osa-alueessa oppimista arvioidaan opiskelijan aktiivisuuden, keskustelujen ja harjoitustehtävien avulla, ja opiskelijalle annetaan suullista kirjallista palautetta edistymisestä. Opiskelija arvioi myös itse oppimistaan.</p>	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Arviointi suoritetaan mahdollisten kirjallisen/suullisen kokeen/kokeiden, lyhyiden kirjoitelmien ja kirjallisten tehtävien sekä puheviestintätaitojen perusteella. Arvosanoista päättää tutkinnon osan opettaja Opiskelija arvioi myös itse osaamistaan. Mikäli osaamista arvioivia opettajia on ollut useita, päätös tehdään arviointikeskustelussa. Osaamisen tunnistaminen: Osaamisen tunnustamisessa lukion A-kielen kurssit <i>Nuori ja hänen maailmansa</i> ja <i>Opiskelu ja työ</i> vastaavat tavoitteiltaan <i>Vieras kieli, A-kieli</i> –osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita.</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Viestintä ja vuorovaikutustilanteissa toimiminen	kertoo itsestään ja työtehtävistään sekä vastaa luontevasti hänelle esitettyihin kysymyksiin	osaa viestiä ymmärrettävästi itsestään ja alan työtehtävistä, osallistuu keskusteluun sekä hankkii kysymällä työhönsä liittyviä lisäohjeita	kertoo työpaikastaan ja työstään ja siihen liittyvistä normeista ja tavoista melko laajaa sanavarastoa käyttäen sekä ottaa selvää muiden maiden vastaavista asioista
	selviytyy yleiskielisistä vuorovaikutustilanteista, joissa käsitellään myös tavanomaisimpia työtehtäviin liittyviä aiheita.	selviytyy monenlaisista työhön liittyvistä vuorovaikutustilanteista	selviytyy luontevasti työhön liittyvistä vuorovaikutustilanteista, joissa käsitellään vaativampiakin aiheita.
Aktiivisena kansalaisena toimiminen vieraskielisissä yhteyksissä	ymmärtää, miten vieraalla kielellä voi vaikuttaa ja miten siinä voi hyödyntää sosiaalista mediaa	käyttää vierasta kieltä vaikuttamiseen ja hyödyntää siinä sosiaalista mediaa	seuraa ajankohtaista keskustelua vieraalla kielellä ja ottaa siihen kantaa
Kielen ja kulttuurin merkityksen ymmärtäminen	hankkii tietoa niiden maiden elämänmuodoista, joissa opiskeltavaa kieltä puhutaan	osoittaa työskentelyssä ymmärtävänsä kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta	hyödyntää monipuolisesti omassa työssään eri kielten ja kulttuurien tarjoamia mahdollisuuksia
Kielen oppimisen kehittäminen	tunnistaa omat vieraan kielen oppimisstrategiansa	arvioi vieraan kielen oppimisen tapojaan, niiden vahvuuksia ja heikkouksia.	vahvistaa oppimistaan kokeilemalla uusia kielen oppimisen tapoja
			hankkii perustietoja opiskelumahdollisuuksista vieraan kielen ympäristössä

AMMATILLISEN KASVUN TUKEMINEN JA OPINTOJEN OHJAUS
<ul style="list-style-type: none"> Tutkinnon osan tavoitteisiin, sisältöön, toteutukseen ja arviointiin perehdyttäminen Arvioinnin periaatteista ja niiden soveltamisesta tiedottaminen Opiskelijan itsearviointi

VIESTINTÄ- ja VUOROVAIKUTUSOSAAMISEN ARVIOINTI
<p>Arvosanasta päättää opettajat yhdessä. Arvosanat muodostetaan tutkinnon osien osa-alueiden arvioinneista seuraavasti: tutkinnon osan arvosana= osa-alueiden arvosanat (äidinkieli, toinen kotimainen kieli, vieras kieli)</p> <p>K3= 3+3+3 K3= 3+3+2 H2= 2+2+2 H2= 3+2+2 H2= 3+1+1 H2= 3+2+1 H2= 3+3+1 H2= 2+2+1 T1= 1+1+1 T1= 1+1+2</p>

3.2 MATEMAATTIS-LUONNONTIETEELLINEN OSAAMINEN 9 osp

Tutkinnon osan tulee sisältää kaikkien kolmen osa-alueen pakolliset osaamistavoitteet (yhteensä 6 osaamispistettä) sekä lisäksi valinnaisia osaamistavoitteita miltä tahansa osa-alueelta tai osa-alueilta siten, että opiskelijalle kertyy yhteensä 9 osaamispisteen edestä matemaatiikan luonnontieteellistä osaamista.

3.2.1 MATEMATIIKKA	3 OSP
PAKOLLISET OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> osaa peruslaskutoimitukset, prosenttilaskennan ja mittayksiköiden muunnokset <i>oman alan ja arkielämän</i> edellyttämässä laajuudessa osaa laskea pinta-aloja ja tilavuuksia osaa soveltaa geometriaa <i>oman alan</i> tehtävien vaatimassa laajuudessa ja hahmottaa tilaa ja muotoja kolmiulotteisesti osaa käyttää sopivia matemaattisia menetelmiä <i>oman alan</i> ongelmien ratkaisussa osaa arvioida oikeellisuutta ja suuruusluokkaa osaa käyttää matemaattisten ongelmien ratkaisussa apuna laskinta, tietokonetta ja tarvittaessa muita matematiikan apuvälineitä. <p>Sisällöt</p> <p>Peruslaskut (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> Matemaattiset peruskäsitteet ja -taidot <p>Matemaattisia malleja (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> Prosenttilaskut, geometria <p>Ammattimatematiikka (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> Alalla tarvittavan ammatillisen matematiikan kurssi 	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSSOPINNOT	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava. Tässä tutkinnon osa-alueessa oppimista arvioidaan suullisten ja/tai kirjallisten tehtävien avulla.</p>	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Opiskelijan tulee suorittaa tutkinnon osan osa-alueeseen liittyvät tehtävät/kokeet hyväksytysti. Tässä tutkinnon osa-alueessa osaamista arvioidaan kokeiden avulla ja/tai suullisten ja kirjallisten tehtävien avulla. Kaikki tutkinnon osan osa-alueen keskeiset sisällöt arvioidaan numeerisesti. Arvosanasta päättää tutkinnon osa-alueen opettaja.</p> <p>Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit <i>Lausekkeet ja yhtälöt</i> (MAB1), <i>Geometria</i> (MAB2) ja <i>Talousmatematiikka</i> (MAB7), tai <i>Funktiot ja yhtälöt</i> (MAA1) ja toinen seuraavista lukion kursseista <i>Polynomifunktiot</i> (MAA2) tai <i>Geometria</i> (MAA3) vastaavat tavoitteiltaan <i>Matematiikka – osa-alueen</i> pakollisia osaamistavoitteita.</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Peruslaskutoimituksien ja prosenttilaskujen toteuttaminen sekä mittayksiköiden muuntaminen	laskee tavanomaisimmat työtehtäviin ja arkielämään liittyvät laskutoimitukset	suorittaa sujuvasti ammattiin ja arkielämään liittyvät laskutoimitukset	soveltaa ammattialalla ja arkielämään tarvittavia laskutoimituksia ja arvioi tulosten tarkkuustasoa
Pinta-alojen ja tilavuuksien laskeminen, geometrian soveltaminen	laskee tavanomaisimmat pinta-ala ja tilavuuslaskutoimitukset	laskee sujuvasti tavanomaisimmat pinta-ala- ja tilavuuslaskutoimitukset	soveltaa työtehtäviin pinta-ala- ja tilavuuslaskutoimituksia ja arvioi tuloksia
Matemaattisten ongelmien ratkaiseminen	ratkaisee työtehtäviin liittyvät keskeiset matemaattiset ongelmat hyödyntäen yksinkertaisia laskutoimituksia	ratkaisee ammattiin liittyviä ongelmia matemaattisten menetelmien avulla	soveltaa matemaattisia menetelmiä ammattialaan liittyvien ongelmien ratkaisussa ja asettelussa sekä arvioi tulosten luotettavuutta ja tarkkuustasoa
Matemaattisten tulosten oikeellisuuden varmistaminen	varmistaa yksinkertaisten laskelmien oikeellisuuden	varmistaa laskelmien oikeellisuuden	varmistaa monipuolisten laskelmien oikeellisuuden ja suuruusluokan
Laskimen ja muiden apuvälineiden käyttäminen	käyttää laskinta ja muita apuvälineitä työtehtäviin liittyvien matemaattisten perustehtävien ratkaisemiseen	käyttää sujuvasti laskinta ja muita apuvälineitä ammattialaan liittyvien ongelmien ratkaisemiseen	hyödyntää monipuolisesti ja tehokkaasti laskimen ja muiden apuvälineiden ominaisuuksia ammattialaan liittyvien ongelmien ratkaisemiseen

MATEMATIIKKA	3 OSP
VALINNAISET OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> • osaa ilmaista muuttujien välisiä riippuvuuksia matemaattisilla lausekkeilla • osaa muodostaa ja laatii <i>omaan alaan liittyviä</i> yhtälöitä, lausekkeita, taulukoita ja piirroksia • osaa ratkaista <i>työssä</i> tarpeellisia matemaattisia tehtäviä yhtälöillä, päättelämällä tai kuvaajien avulla • osaa arvioida tulosten oikeellisuutta ja suuruusluokkaa • osaa soveltaa arki- ja työelämässä tarvittavaa talousmatematiikkaa, kuten kannattavuus-, kustannus-, verotus- ja lainalaskelmia • osaa kerätä ja ryhmitellä <i>omaan alaan</i> liittyvää tietoa. <p>Sisällöt: Syventävä ammattimatematiikka, ammattimatematiikan soveltava kurssi (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alalla tarvittavan matematiikan osaamisen syventäminen <p>Tilastomatematiikka (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tilastomatematiikan soveltaminen omalla alalla <p>Talousmatematiikka (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Omalla alalla tarvittavan talousmatematiikan soveltaminen 	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSSOPINNOT	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava. Tässä tutkinnon osa-alueessa oppimista arvioidaan suullisten ja/tai kirjallisten tehtävien avulla.</p>	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Opiskelijan tulee suorittaa tutkinnon osaan liittyvät tehtävät/kokeet hyväksytysti. Tässä tutkinnon osa-alueessa osaamista arvioidaan kokeiden avulla ja/tai suullisten ja kirjallisten tehtävien avulla. Kaikki tutkinnon osan osa-alueen keskeiset sisällöt arvioidaan numeerisesti. Arvosanasta päättää tutkinnon osa-alueen opettaja</p> <p>Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit <i>Lausekkeet ja yhtälöt</i> (MAB1), <i>Geometria</i> (MAB2) ja <i>Talousmatematiikka</i> (MAB7), tai <i>Funktiot ja yhtälöt</i> (MAA1) ja toinen seuraavista lukion kursseista <i>Polynomifunktiot</i> (MAA2) tai <i>Geometria</i> (MAA3) vastaavat tavoitteiltaan <i>Matematiikka – osa-alueen</i> pakollisia osaamistavoitteita.</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Matemaattisten lausekkeiden käyttäminen	käyttää yksinkertaisia matemaattisia lausekkeitä	muodostaa ja käyttää yksinkertaisia matemaattisia lausekkeitä	muodostaa ja käyttää matemaattisia lausekkeitä
Yhtälöiden, lausekkeiden, taulukoiden ja piirrosten käyttäminen alakohteisissa tehtävissä	käyttää ohjeen mukaan yhtälöitä, lausekkeitä, taulukoita ja piirroksia alakohteisissa tehtävissä	käyttää yhtälöitä, lausekkeitä, taulukoita ja piirroksia alakohteisissa tehtävissä	käyttää soveltaen yhtälöitä, lausekkeitä, taulukoita ja piirroksia alakohteisissa tehtävissä
Talousmatematiikan soveltaminen	tekee yksinkertaisia kustannus- ja kannattavuusvertailuja käyttäen talousmatematiikkaa	tekee kustannus- ja kannattavuusvertailuja käyttäen talousmatematiikkaa	tekee kustannus- ja kannattavuusvertailuja käyttäen talousmatematiikkaa ja tekee vertailujen pohjalta perusteltuja johtopäätöksiä
Matemaattisten tulosten oikeellisuuden varmistaminen	varmistaa yksinkertaisten laskelmien oikeellisuuden	varmistaa laskelmien oikeellisuuden	varmistaa monipuolisten laskelmien oikeellisuuden ja suuruusluokan
Tiedon kerääminen ja ryhmitteleminen	kerää graafista ja taulukoitua tietoa eri lähteistä	kerää ja ryhmittelee tietoa tarpeen mukaan, käyttäen lähteenä tilastoja, taulukoita ja graafisia esityksiä	kerää tietoa monipuolisesti ja soveltaen ja käyttäen tiedonlähteenä tilastoja, taulukoita ja graafisia esityksiä ja ryhmittelee niiden pohjalta tietoa erilaisiin tarpeisiin

AMMATILLISEN KASVUN TUKEMINEN JA OPINTOJEN OHJAUS
Tutkinnon osan tavoitteisiin, sisältöön, toteutukseen ja arviointiin perehdyttäminen Arvioinnin periaatteista ja niiden soveltamisesta tiedottaminen Opiskelijan itsearviointi

3.2.2 FYSIIKKA JA KEMIA	2 OSP
PAKOLLISET OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> • osaa soveltaa <i>oman alan</i> kannalta keskeisiä fysiikan käsitteitä, ilmiöitä ja lainalaisuuksia • osaa ottaa työssään huomioon <i>oman alan</i> kannalta keskeisiä kemian ilmiöitä ja aineiden erityisomaisuuksia • osaa säilyttää, käyttää ja hävittää <i>omalla alalla</i> tarvittavia aineita <p>Sisällöt</p> <p>Fysiikka (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oman alan kannalta keskeiset käsitteet ja sisällöt <p>Kemia (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oman alan kannalta keskeiset käsitteet ja sisällöt 	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSOPINNOT	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava. Tässä tutkinnon osa-alueessa oppimista arvioidaan suullisten ja/tai kirjallisten tehtävien avulla.</p>	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Opiskelijan tulee suorittaa tutkinnon osan osa-alueen osa-alueeseen liittyvät tehtävät/kokeet hyväksytysti. Tässä tutkinnon osa-alueessa osaamista arvioidaan kokeiden avulla ja/tai suullisten ja kirjallisten tehtävien avulla. Kaikki tutkinnon osan osa-alueen keskeiset sisällöt arvioidaan numeerisesti. Arvosanasta päättää tutkinnon osa-alueen opettaja.</p> <p>Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit <i>Fysiikka luonnontieteenä (FY1)</i> ja <i>Ihmisen ja elinympäristön kemia (KE1)</i> vastaavat tavoitteiltaan <i>Fysiikka ja kemia –osa-alueen</i> pakollisia osaamistavoitteita.</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Fysiikan käsitteiden, ilmiöiden ja lainalaisuuksien soveltaminen	tuntee fysiikan käsitteitä ja lainalaisuuksia niin, että pystyy työtehtävissään ottamaan huomioon niihin liittyvät ilmiöt, mutta tarvitsee joissakin kohdin ohjausta	tuntee fysiikan käsitteitä ja lainalaisuuksia niin, että pystyy työtehtävissään ottamaan huomioon niihin liittyvät ilmiöt	tuntee fysiikan käsitteitä ja lainalaisuuksia niin, että pystyy työtehtävissään itsenäisesti ottamaan huomioon niihin liittyvät ilmiöt
Kemiallisten aineiden ominaisuuksien huomioon ottaminen työssä	ottaa huomioon työssään käytettävien tavallisimpien kemiallisten aineiden ominaisuudet, reaktiot ja ympäristöriskit niin, ettei vaaranna omaa, muiden eikä ympäristön turvallisuutta, mutta tarvitsee jonkin verran ohjausta	ottaa huomioon työssään käytettävien tavallisimpien kemiallisten aineiden ominaisuudet, reaktiot ja ympäristöriskit niin, ettei vaaranna omaa, muiden eikä ympäristön turvallisuutta	ottaa omatoimisesti huomioon työssään käytettävien tavallisimpien kemiallisten aineiden ominaisuudet, reaktiot ja ympäristöriskit niin, ettei vaaranna omaa, muiden eikä ympäristön turvallisuutta ja opastaa muitakin turvalliseen työskentelyyn.
Kemikaalien säilyttäminen, käsittely ja hävittäminen	käsittelee, säilyttää ja hävittää oikein työtehtävissään tarvittavia kemikaaleja, mutta tarvitsee osin ohjausta	käsittelee, säilyttää ja hävittää oikein työtehtävissään tarvittavia kemikaaleja	käsittelee, säilyttää ja hävittää oikein työtehtävissään tarvittavia kemikaaleja toimien itsenäisesti ja sujuvasti

FYSIIKKA JA KEMIA	3 OSP
VALINNAISET OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> • osaa soveltaa <i>oman alan</i> kannalta keskeisiä mekaniikan, lämpöopin ja sähköopin peruskäsitteitä • ja lainalaisuuksia ja ottaa ne huomioon työssään • osaa valmistaa alalla tarvittavia ainesosia • osaa tehdä kokeellisia havaintoja ja mittauksia <i>oman alansa</i> kannalta keskeisistä fysikaalisista ja kemiallisista ilmiöistä • osaa kerätä, käsitellä ja analysoida tekemiään kokeellisia havaintoja ja mittauksia • osaa arvioida saamiensa kokeellisten havaintojen mittaustulosten luotettavuutta, tarkkuutta ja mielekkyyttä. <p>Sisällöt:</p> <p>Työympäristön turvallisuus (1 osp) Omalla alalla tarvittavien kemikaalien, koneiden, laitteiden turvallinen ja ekologinen käyttö</p> <p>Ammattikemia (1 osp) Omalla alalla tarvittavan kemian soveltaminen</p> <p>Ammattifysiikka (1 osp) Omalla alalla tarvittavan fysiikan soveltaminen</p>	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSOPINNOT	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava. Tässä tutkinnon osa-alueessa oppimista arvioidaan suullisten ja/tai kirjallisten tehtävien avulla. Kaikki tutkinnon osan keskeiset sisällöt arvioidaan numeerisesti.</p>	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Opiskelijan tulee suorittaa tutkinnon osaan liittyvät tehtävät/kokeet hyväksytysti. Tässä tutkinnon osa-alueessa osaamista arvioidaan kokeiden avulla ja/tai suullisten ja kirjallisten tehtävien avulla. Arvosanasta päättää tutkinnon osa-alueen opettaja</p> <p>Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit <i>Fysiikka luonnontieteenä (FY1)</i> ja <i>Ihmisen ja elinympäristön kemia (KE1)</i> vastaavat tavoitteiltaan <i>Fysiikka ja kemia –osa-alueen</i> pakollisia osaamistavoitteita.</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Lämpöopin, mekaniikan ja sähköopin lainalaisuuksien tunteminen ja huomioon ottaminen työssä	tuntee lämpöopin, mekaniikan ja sähköopin lainalaisuuksia niin, että pystyy työtehtävissään ottamaan huomioon niihin liittyvät ilmiöt, mutta tarvitsee joissakin kohdin ohjausta	tuntee lämpöopin, mekaniikan ja sähköopin lainalaisuuksia niin, että ottaa työtehtävissään huomioon niihin liittyvät ilmiöt	tuntee lämpöopin, mekaniikan ja sähköopin lainalaisuuksia niin, että ottaa työtehtävissään itsenäisesti huomioon niihin liittyvät ilmiöt
Aineseosten valmistaminen	laskee ohjattuna pitoisuuksia ja aineiden määriä myös reaktioyhtälöiden avulla sekä hankkii ohjeen mukaan tietoa kemikaalien käyttöturvallisuustiedotteista	laskee pitoisuuksia ja aineiden määriä myös reaktioyhtälöiden avulla sekä hankkii tietoa käyttöturvallisuustiedotteista	laskee itsenäisesti ja joustavasti pitoisuuksia ja aineiden määriä myös reaktioyhtälöiden avulla erilaisissa työtilanteissa eri tietolähteistä hankkimansa tiedon mukaan
Havainnointi ja mittaaminen	toteuttaa mittaukset ja kokeellisen havainnoinnin käyttäen tavallisimpia menetelmiä ja –välineitä ohjatussa työtilanteessa	toteuttaa mittaukset ja kokeellisen havainnoinnin käyttäen tavallisimpia menetelmiä ja –välineitä omatoimisesti	käyttää mittauksiin ja kokeelliseen havainnointiin sopivimpia menetelmiä ja välineitä sujuvasti ja toteuttaa työnsä järjestelmällisesti ja huolellisesti
Mittaustulosten kerääminen, käsittely ja analysointi	kerää mittaus- ja kokeellisen työskentelyn tulokset, esittää ne mahdollisilla kuvaajilla ja taulukoilla ja laskee niistä lopullisen tuloksen, mutta tarvitsee joissakin asioissa ohjausta	kerää mittaus- ja kokeellisen työskentelyn tulokset, esittää ne mahdollisilla kuvaajilla ja taulukoilla ja laskee niistä lopullisen tuloksen analysoinnin jälkeen	kerää itsenäisesti mittaus- ja kokeellisen työskentelyn tulokset, esittää ne mahdollisilla kuvaajilla ja taulukoilla ja laskee niistä lopullisen tuloksen analysoinnin jälkeen
Mittaustulosten luotettavuuden, tarkkuuden ja mielekkyyden arviointi	arvioi mittaustulosten luotettavuutta ja määrittelee joitakin virhetekijöitä sekä ilmoittaa tuloksen oikealla tarkkuudella, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	arvioi mittaustulosten luotettavuutta ja määrittelee virhetekijöitä sekä ilmoittaa tuloksen oikealla tarkkuudella	arvioi itsenäisesti mittaustulosten luotettavuutta ja määrittelee virhetekijät sekä ilmoittaa tuloksen oikealla tarkkuudella

AMMATILLISEN KASVUN TUKEMINEN JA OPINTOJEN OHJAUS
Tutkinnon osan tavoitteisiin, sisältöön, toteutukseen ja arviointiin perehdyttäminen Arvioinnin periaatteista ja niiden soveltamisesta tiedottaminen Opiskelijan itsearviointi

3.2.3 TIETO- JA VIESTINTÄTEKNIikka SEKÄ SEN HYÖDYNTÄMINEN	1 OSP
PAKOLLISET OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> • osaa käyttää yleisimpiä tieto- ja viestintäteknikan sovelluksia ja hyödyntää niiden käyttöön tarkoitettuja ohjeita ja oppaita • osaa suojata verkkoidentiteettiään ja yksityisyyttään • osaa toimia tekijänoikeus-, tietoturva- ja tietosuojaohjeiden ja -määräysten mukaisesti • osaa tiedostojen eri säilytys- ja lähetyksimuodot. <p>Sisällöt:</p> <p>Opiskelija osaa</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjautua erilaisiin sähköisiin verkkoihin ja hyödyntää niitä • käyttää tekstinkäsittelyohjelmaa • käyttää taulukkolaskentaohjelmaa sekä • käyttää esitysgrafiikkaa • hakea tietoa internetpalveluista • nettietiketin ja tietoturvan • tutustuu ammatillisiin sovellutuksiin 	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSOPINNOT	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava. Tässä tutkinnon osa-alueessa oppimista arvioidaan tehtävien ja suullisen palautteen avulla.</p>	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Opintojaksoon kuuluvien tehtävien ja kokeiden tulee olla suoritettuna hyväksytysti ennen tutkinnon osan osa-alueiden arviointia. Tutkinnon osan osa-alueen arvosana muodostuu arvioitujen tehtävien ja/ tai kokeiden perusteella huomioon otettuna opiskelijan osaamisen kehittyminen opintojen aikana. Arvosanasta päättää opettaja. Osaamisen tunnistamisessa voidaan ottaa huomioon esimerkiksi Tieken A-ajokortti tai vastaava. Lukion opetussuunnitelman perusteissa ei ole pakollista kurssia, joka vastaisi tavoitteiltaan Tieto- ja viestintäteknikka ja sen hyödyntäminen – osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita.</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Tieto- ja viestintätekniikan sovellusten käyttäminen	käyttää tarvitsemiaan sovelluksia mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	käyttää sujuvasti tarvitsemiaan sovelluksia	käyttää sovelluksia monipuolisesti eri tilanteiden ja tarpeiden mukaan
Ohjeiden ja oppaiden käyttäminen	käyttää ohjeita ja oppaita, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	käyttää sujuvasti ohjeita ja oppaita	käyttää sujuvasti ohjeita ja oppaita ja ratkaisee niiden avulla erilaisia ongelmia
Verkkoidentiteetin ja yksityisyyden suojaaminen	luo ohjattuna verkkoidentiteetin sekä arvioi sen käyttöön liittyviä riskejä ja suojautumismenetelmiä	luo verkkoidentiteetin sekä arvioi sen käyttöön liittyviä riskejä ja suojautumismenetelmiä	luo verkkoidentiteetin, arvioi sen käyttöön liittyviä riskejä ja valitsee laitteisiin ja käyttötapoihin sopivat suojautumismenetelmät
	valitsee ohjattuna tilanteeseen sopivan verkkoyhteyden suojaustason	valitsee tilanteeseen sopivan verkkoyhteyden suojaustason	valitsee erilaisiin tilanteisiin sopivan verkkoyhteyden suojaustason
	osaa valita turvallisen tavan maksuliikenteelle kotimaassa	osaa valita turvallisen tavan koti- ja ulkomaiselle maksuliikenteelle	osaa valita tilanteeseen sopivan turvallisen tavan koti- ja ulkomaiselle maksuliikenteelle
Ohjeiden ja määräysten noudattaminen	noudattaa toiminnassaan tekijänoikeus-, tietoturva- ja tietosuojaohteita ja -määräyksiä, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	noudattaa itsenäisesti tekijänoikeus-, tietoturva- ja tietosuojaohteita ja -määräyksiä	noudattaa itsenäisesti tekijänoikeus-, tietoturva- ja tietosuojaohteita ja -määräyksiä, pitää tietojaan ajan tasalla ja ohjaa tarvittaessa muita
Tiedostojen säilyttäminen ja lähettäminen	noudattaa verkonkäytön etikettiä	noudattaa verkonkäytön etikettiä	noudattaa verkonkäytön etikettiä
	osaa käyttää yleisimpiä tiedostojen säilytys- ja lähetyksimuotoja.	valitsee tarkoituksenmukaiset tiedostojen säilytys- ja lähetyksimuodot.	valitsee tarkoituksenmukaiset tiedostojen säilytys- ja lähetyksimuodot huomioiden tietoturvan.

TIETO- JA VIESTINTÄTEKNIikka SEKÄ SEN HYÖDYNTÄMINEN	3 OSP
VALINNAISET OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> • osaa perehtyä erilaisten tietojärjestelmien sovelluksiin, joita voidaan hyödyntää omalla ammattialalla • osaa ratkaista yleisimpiin tieto- ja viestintätekniiikan sovelluksiin liittyviä ongelmia • osaa ottaa käyttöön uusia tieto- ja viestintätekniiikan laitteita ja sovelluksia • osaa toimia sähköisissä medioissa oman osaamisensa kehittämiseksi ja jakamiseksi • osaa hyödyntää digitaalisia materiaaleja ammatillisen kasvun kuvaamisessa sekä osaamisensa ja ammattitaitonsa markkinoinnissa. <p>Sisällöt:</p> <p>Sovellus 1(nimetään sovelluksen mukaan, 1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> • opiskelija osaa oman ammattialan tietoteknisen sovelluksen käytön, hallinnan ja soveltaminen omaan ammattialaan <p>Sovellus 2(nimetään sovelluksen mukaan, 1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> • opiskelija osaa oman ammattialan tietoteknisen sovelluksen käytön, hallinnan ja soveltaminen omaan ammattialaan <p>Sovellus 3(nimetään sovelluksen mukaan, 1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> • opiskelija osaa hyödyntää ammatillisen kasvun digitaalista portfolioa 	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSSOPINNOT	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava. Tässä tutkinnon osa-alueessa oppimista arvioidaan tehtävien ja suullisen palautteen avulla.</p>	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Opintojaksoon kuuluvien tehtävien ja kokeiden tulee olla suoritettuna hyväksytysti ennen tutkinnon osan osa-alueiden arviointia. Tutkinnon osan osa-alueen arvosana muodostuu hyväksytysti suoritettujen tehtävien ja/ tai kokeiden perusteella huomioiden opiskelijan osaamisen kehittyminen opintojen aikana. Arvosanasta päättää opettaja.</p> <p>Osaamista voidaan tunnistaa opiskelijan aikaisemmin hankitun osaamisen ja tieto- ja viestintätekniiikan harrastuneisuuden perusteella opettajan ohjeistamalla tavalla. Lukion opetussuunnitelman perusteissa ei ole pakollista kurssia, joka vastaisi tavoitteiltaan <i>Tieto- ja viestintätekniiikka ja sen hyödyntäminen</i> –osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita.</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Ammattialakohtaisten tietojärjestelmäsovelluksien hyödyntäminen	hakee tietoa itselleen uusista ammattialalla käytettävistä tietojärjestelmäsovelluksista	hakee tietoa ammattialalle kehitteillä olevista tietojärjestelmäsovelluksista	hakee tietoa aktiivisesti ammattialalla tapahtuvasta tietojärjestelmäsovellusten kehittämisestä
Laitteiden ja sovellusten käyttöön ottaminen	ottaa käyttöön itselleen uusia laitteita ja sovelluksia mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	ottaa sujuvasti käyttöön itselleen uusia laitteita ja sovelluksia	ottaa sujuvasti käyttöön itselleen uusia laitteita ja sovelluksia ja pystyy tarvittaessa opastamaan muita
Sähköisen median hyödyntäminen	hakee alaansa liittyvää tietoa, toimii tv-verkkoja hyödyntävissä verkostoissa ja arvio löytämänsä tiedon käyttöarvoa, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	hakee alaansa liittyvää tietoa, toimii tv-verkkoja hyödyntävissä verkostoissa ja arvio löytämänsä tietoa kriittisesti	hakee monipuolisesti alaansa liittyvää tietoa ja toimii aktiivisesti tv-verkkoja hyödyntävissä verkostoissa ja arvio löytämänsä tietoa kriittisesti
Digitaalisen materiaalin käyttäminen	käyttää digitaalisia materiaaleja osaamisensa ja ammattitaitonsa kuvaamiseen tarviten ajoittain ohjausta.	käyttää digitaalisia materiaaleja osaamisensa ja ammattitaitonsa kuvaamiseen ja hyödyntää niitä työhaussa.	kuvaa ammatillista osaamistaan monipuolisesti digitaalisilla materiaaleilla ja hyödyntää niitä tehokkaasti työhaussa.

AMMATILLISEN KASVUN TUKEMINEN JA OPINTOJEN OHJAUS
<ul style="list-style-type: none"> • Tutkinnon osan tavoitteisiin, sisältöön, toteutukseen ja arviointiin perehdyttäminen • Arvioinnin periaatteista ja niiden soveltamisesta tiedottaminen • Opiskelijan itsearviointi

YHTEISKUNNASSA JA TYÖELÄMÄSSÄ TARVITTAVA OSAAMINEN 8 osp

Tutkinnon osan tulee sisältää kaikkien neljän osa-alueen pakolliset osaamistavoitteet (yhteensä 5 osaamispistettä) sekä lisäksi valinnaisia osaamistavoitteita miltä tahansa osa-alueelta tai osa-alueilta siten, että opiskelijalle kertyy yhteensä 8 osaamispisteen edestä yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavaa osaamista.

3.3.1 YHTEISKUNTATAIDOT	1 OSP
PAKOLLISET OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> • osaa toimia kansalaisena ja osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon • osaa toimia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteita noudattaen • osaa suunnitella ja hoitaa omaa talouttaan sekä arvioida siihen liittyviä riskejä • hyödyntää sosiaalista mediaa aktiivisen osallistumisen keinona • osaa käyttää yhteiskunnan tarjoamia palveluja ja toimia kuluttajana <p>Sisällöt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kansalaisen oikeudet, velvollisuudet ja vaikuttaminen yhteiskunnassa • Oman talouden ja rahankäytön suunnittelu ja hoito • Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus • Sosiaalisen median hyödyntäminen yhteiskunnassa • Yhteiskunnan tarjoamat palvelut ja niiden rahoittaminen • Kuluttajan oikeudet ja velvollisuudet 	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSSOPINNOT	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava. Opintojen suorittaminen hyväksytysti on edellytyksenä opintojen etenemiseen.</p> <p>Tässä tutkinnon osa-alueessa oppimista arvioidaan suullisen palautteen ja tarvittaessa tehtävien avulla.</p>	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Osaamisen arvioinnissa käytetään koetta, kirjallisia tai suullisia tehtäviä. Opiskelija itsearvioi osaamistaan. Arvosana päätetään tutkinnon osan osa-alueen opettaja. Osaaminen arvioidaan numeerisesti.</p> <p>Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit Yhteiskuntatieto (YH1) ja Taloustieto (YH2) vastaavat tavoitteiltaan Yhteiskuntataidot –osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita.</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Kansalaisena toimiminen ja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon osallistuminen	tietää kansalaisen perusoikeuksia ja velvollisuuksia Suomessa ja osaa kertoa niistä.	tietää kansalaisen perusoikeuksia ja velvollisuuksia Suomessa ja osaa kertoa niistä.	tuntee kansalaisen perusoikeudet ja velvollisuudet Suomessa ja arvioi niitä suhteessa muiden maiden vastaaviin.
Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteiden noudattaminen	seuraa yhteiskunnallista päätöksentekoa	seuraa yhteiskunnallista päätöksentekoa. Ilmaisee omia mielipiteitään tarpeelliseksi kokemista asioista.	seuraa aktiivisesti yhteiskunnallista päätöksentekoa ja osallistuu siihen eri tavoin.
	osallistuu opiskelijoiden tai muiden tahojen järjestämään toimintaan ja vaikuttaa yhteisölliseen toimintaan omalta osaltaan	osallistuu opiskelijakunnan tai muiden tahojen järjestämään toimintaan ja vaikuttaa päätöksentekoon omalta osaltaan	osallistuu opiskelijakunnan tai muiden tahojen järjestämään toimintaan ja vaikuttaa aktiivisesti asioita koskevaan päätöksentekoon
	toimii asianmukaisesti erilaisten ihmisten kanssa myös monikulttuurisissa työyhteisöissä	toimii muita ihmisiä arvostavalla tavalla, kohtelee yhdenvertaisesti työtovereitaan ja asiakkaitaan mahdollisesta erilaisuudesta huolimatta	edistää omalta osaltaan työyhteisön hyväksyvää ilmapiiriä ja puuttuu asianmukaisesti mahdolliseen kiusaamiseen tai häirintään
Oman talouden ja raha-asioiden suunnittelemisen ja hoitaminen	tekee ohjattuna suunnitelman menoistaan ja tuloistaan tietäen luoton ottamisen ehdot ja seuraukset.	tekee suunnitelman menoistaan ja tuloistaan ennakoiden tulevia tapahtumia sekä tietäen luoton ottamisen ehdot ja seuraukset	tekee itsenäisesti ja vastuullisesti suunnitelman menoistaan ja tuloistaan ennakoiden tulevia tapahtumia sekä tietäen luoton ottamisen ehdot ja seuraukset
Sosiaalisen median hyödyntäminen	käyttää ohjattuna sosiaalista mediaa oman ja / tai yrityksen asian edistämiseen	käyttää sosiaalista mediaa oman ja / tai yrityksen asian edistämiseen	käyttää sosiaalista mediaa monipuolisesti oman ja / tai yrityksen asian edistämiseen
Yhteiskunnan palvelujen käyttäminen ja kuluttajana toimiminen	käyttää opiskelijan tarvitsemia palveluja ja ymmärtää miten palvelut yhteiskunnassa rahoitetaan	käyttää monipuolisesti ja harkiten opiskelijan tarvitsemia palveluja ja ymmärtää miten palvelut yhteiskunnassa rahoitetaan	käyttää itsenäisesti ja valintoja tehden opiskelijan tarvitsemia palveluja ja ymmärtää miten palvelut yhteiskunnassa rahoitetaan
	tuntee kuluttajan oikeuksia ja velvollisuuksia sekä tietää, mistä saa apua kuluttaja-asioissa.	hakee tuotteista ja palveluista tutkittua tietoa eri lähteitä käyttämällä sekä tietää mistä saa tietoa ja apua kuluttaja-asioissa.	hakee tuotteista ja palveluista tutkittua tietoa eri lähteitä käyttämällä sekä osaa arvioida tiedonlähteiden luotettavuutta

YHTEISKUNTATAIDOT	3 OSP
VALINNAISET OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> • osaa hakea tietoa yhteiskunnallisista vaikuttamismahdollisuuksista ja yhteiskunnallisesta päätöksenteosta myös Euroopan unionista • tuntee oman alan yhteiskunnallisen merkityksen ja vaikuttavuuden • osaa seurata yhteiskunnallista keskustelua ja taloutta koskevaa uutisointia • osaa kuvata yhteiskunnallisen ja taloudellisen tilanteen heijastumista oman alan työpaikkoihin ja työllisyyteen • osaa selvittää kansantalouden peruskäsitteitä ja sen keskeisimpiä toimijoita sekä arvioida niiden merkityksen kansantaloudelle. <p>Sisällöt:</p> <p>Osallisuus yhteiskunnassa (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tiedon hakeminen yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta ja päätöksenteosta. <p>Oman alan yhteiskunnallinen merkitys (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oman alan yhteiskunnallinen ja taloudellinen merkitys. • Yhteiskunnallisen ja taloudellisen tilanteen vaikutus omalla alalla. <p>Kansantalous (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kansantalouden peruskäsitteet ja keskeiset toimijat. • Suhdanteet ja kansantalouden ilmiöt. 	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSSOPINNOT	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava. Opintojen suorittaminen hyväksytysti on edellytyksenä opintojen etenemiseen.</p> <p>Tässä tutkinnon osa-alueessa oppimista arvioidaan suullisen palautteen ja tarvittaessa tehtävien avulla.</p>	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Osaamisen arvioinnissa käytetään koetta, kirjallisia tai suullisia tehtäviä. Opiskelija itsearvioi osaamistaan. Arvosanasta päättää tutkinnon osan osa-alueen opettaja. Osaaminen arvioidaan numeerisesti.</p> <p>Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit <i>Yhteiskuntatieto</i> (YH1) ja <i>Taloustieto</i> (YH2) vastaavat tavoitteiltaan <i>Yhteiskuntataidot</i> –osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita.</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Tiedon hakeminen yhteiskunnallisista vaikuttamismahdollisuuksista ja yhteiskunnallisesta päätöksenteosta Euroopan Unionissa	hakee ohjattuna tietoa yhteiskunnallisista vaikuttamismahdollisuuksista ja yhteiskunnallisesta päätöksenteosta	hakee tietoa yhteiskunnallisista vaikuttamismahdollisuuksista ja yhteiskunnallisesta päätöksenteosta	hakee monipuolisesti ja aktiivisesti tietoa yhteiskunnallisista vaikuttamismahdollisuuksista ja yhteiskunnallisesta päätöksenteosta
Oman alan yhteiskunnallisen merkityksen ja vaikuttavuuden tunteminen	tuntee keskeisiltä osin oman alan yhteiskunnallisen merkityksen ja vaikuttavuuden	kuvaa perustellen oman alan yhteiskunnallisen merkityksen ja vaikuttavuuden	kuvaa laaja-alaisesti ja perustellen oman alan yhteiskunnallisen merkityksen ja vaikuttavuuden
Yhteiskunnallisen keskustelun ja taloutta koskevan uutisoinnin seuraaminen	seuraa jonkin tietolähteen avulla yhteiskunnallista ja taloutta koskevaa keskustelua	seuraa eri tietolähteistä yhteiskunnallista ja taloutta koskevaa keskustelua	seuraa aktiivisesti eri tietolähteistä yhteiskunnallista ja taloutta koskevaa keskustelua
	tekee oman alan tilannekatsauksen, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	arvioi oman alan tilannetta monipuolisesti ja arvioi eri medioiden välittämää tietoa	perustelee oman alan tilannetta monipuolisesti ja arvioi kriittisesti eri medioiden välittämää tietoa
Yhteiskunnallisen ja taloudellisen tilanteen huomioon ottaminen omalla alalla	kertoo havainnollisesti miten ajankohtainen yhteiskunnallinen ja taloudellinen tilanne heijastuu oman alan työpaikkoihin ja työllisyyteen	selvittää havainnollisesti ja perustellen miten ajankohtainen yhteiskunnallinen ja taloudellinen tilanne heijastuu oman alan työpaikkoihin ja työllisyyteen	selvittää havainnollisesti miten ajankohtainen yhteiskunnallinen ja taloudellinen tilanne heijastuu oman alan työpaikkoihin ja työllisyyteen
			perustelee selvitystään monipuolisesti ja kattavasti
Kansantalouden peruskäsitteiden ja sen keskeisten toimijoiden selvittäminen	kertoo esimerkkejä kansantalouden peruskäsitteistä ja keskeisistä toimijoista.	selvittää kansantalouden peruskäsitteet ja keskeiset toimijat sekä niiden merkitystä kansantaloudelle.	selvittää kansantalouden peruskäsitteet ja keskeiset toimijat, niiden merkityksen sekä niiden välisiä riippuvuussuhteita.

AMMATILLISEN KASVUN TUKEMINEN JA OPINTOJEN OHJAUS
<ul style="list-style-type: none"> • Tutkinnon osan tavoitteisiin, sisältöön, toteutukseen ja arviointiin perehdyttäminen • Arvioinnin periaatteista ja niiden soveltamisesta tiedottaminen • Opiskelijan itsearviointi

3.3.2 TYÖELÄMÄTAIDOT	1 OSP
PAKOLLISET OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> • osaa hakea itselleen työpaikkaa • osaa kuvata oman alan työsopimusjärjestelmää ja työsopimuksen keskeiset asiat • osaa perehtyä työpaikan toimintaan ja työtehtäviin sekä huolehtia työturvallisuudesta • osaa työskennellä työpaikassa ja kehittää osaamistaan <p>Sisällöt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Työpaikan hakeminen eri tietolähteitä käyttäen. • Työhakemuksen ja CV:n laatiminen sekä työhaastattelutilanteessa toimiminen. • Työelämän lainsäädäntöön ja sopimusjärjestelmään perehtyminen. • Työpaikan toimintaan perehtyminen ja työyhteisössä toimiminen. 	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSOPINNOT	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava.</p> <p>Opettaja antaa palautteen opiskelijalle tuntityöskentelystä ja tehtävien suorittamisesta. Palautteen antamisessa voidaan käyttää erilaisia menetelmiä kuten suullista ja/tai kirjallista palautetta.</p>	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Sisältöön kuuluvien tehtävien ja kokeen tulee olla suoritettuina hyväksytysti ennen arviointia. Työpaikan toimintaan ja työhön perehtyminen sekä työyhteisössä toimiminen arvioidaan työssäoppimisen/oppilaitoksessa tapahtuvan ammatin alan töiden yhteydessä. Arvioinnista päättää tutkinnon osan osa-alueen opettajat yhteistyössä ammatin opettajien kanssa, jotka arvioivat työpaikan toimintaa ja työhön perehtymistä sekä työyhteisössä toimimista (esim. työssäoppimisesta saadun palautteen tai oppilaitoksen työtoiminnan pohjalta).</p> <p>Osaamisen tunnistaminen: Lukion opetussuunnitelman perusteissa ei ole kurssia, joka vastaisi tavoitteiltaan Työelämätaidot –osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita.</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Työpaikan hakeminen	hakee työpaikkaa ja tekee työhakemuksen sekä CV:n tarviten jonkin verran ohjausta	hakee itsenäisesti työpaikkoja sekä laatii selkeän työhakemuksen ja CV:n	hakee aktiivisesti ja oma-aloitteisesti työpaikkoja tunnistuen omat vahvuutensa laatii selkeän ja omaa osaamistaan kuvaavan työpaikkahakemuksen ja CV:n
	toimii työhaastattelussa asiallisesti	toimii työhaastattelussa kohteliaasti ja asiallisesti.	toimii työhaastattelussa kohteliaasti ja asiallisesti
	pukeutuu toimialan ja työpaikan mukaisesti	ottaa pukeutumisessa huomioon työpaikan ja toimialan luonteen	ottaa pukeutumisessa huomioon työpaikan ja toimialan erityispiirteet
	tuo esille omaa osaamistaan	tuo selkeästi esille omat vahvuutensa esitellessään osaamistaan	perustelee omaa osaamistaan ja vahvuuksiaan laaja-alaisesti
Median käyttäminen työnhaussa	hakee työpaikkoja koskevia tietoja mediasta	tutustuu työpaikkoihin mediatietoja hyödyntäen	käyttää monipuolisesti mediaa työnhaussa hyödyntäen sosiaalisen median mahdollisuuksia
Työsopimusjärjestelmän, työsopimuksen ja työlainsäädännön sisällön tunteminen	tuntee keskeiset asiat alan työehdoista ja oman alansa työlainsäädännöstä	tuntee oman alan työehdot ja keskeisen työlainsäädännön	tuntee hyvin oman alan työehdot ja keskeisen työlainsäädännön mahdollisuudet työtä kehitettäessä
	tuntee oman työsopimuksensa sisällön	varmistaa, että oman työsopimuksen sisältö on sovitun mukainen	varmistaa, että oman työsopimuksen sisältö on sovitun mukainen
	ottaa toiminnassaan huomioon oikeutensa ja velvollisuutensa, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	toimii työssään oikeuksiensa ja velvollisuuksiensa mukaisesti	toimii työssään oikeuksiensa ja velvollisuuksiensa mukaisesti sekä perustelee vastuullisesti toimintaansa
Työpaikan toimintaan ja työhön perehtyminen	hakee tietoa työpaikan toiminnasta ja työtehtävistään	hakee monipuolisesti tietoa työpaikan toiminnasta ja työtehtävistään	hakee itsenäisesti ja monipuolisesti tietoa työpaikan toiminnasta ja työtehtävistään
	noudattaa työstä annettuja turvallisuusohjeita	noudattaa työstä annettuja turvallisuusohjeita	soveltaa ja kehittää työstä annettuja turvallisuusohjeita
Työyhteisössä toimiminen	noudattaa annettuja työaikoja ja sovittuja toimintatapoja	noudattaa annettuja työaikoja, sovittuja toimintatapoja ja toimii joustavasti erilaisissa työtilanteissa	noudattaa annettuja työaikoja, sovittuja toimintatapoja ja toimii joustavasti työyhteisön erilaisissa muuttuvissa tilanteissa
	huolehtii työssä vaaditusta suoja- ym. vaatetuksesta	huolehtii työssään vaaditusta suoja- ym. vaatetuksesta	huolehtii työssään vaaditusta suoja- ym. vaatetuksesta
	työskentelee osana työryhmää ja erilaisten ihmisten kanssa, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	työskentelee luontevasti osana työyhteisöään ja ryhmien kanssa	työskentelee luontevasti osana työyhteisöään erilaisten ihmisten ja ryhmien kanssa ja esittää kehittämisideoita työyhteisön ja -ryhmän käyttöön

TYÖELÄMÄTAIDOT	3 OSP
VALINNAISET OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> • • osaa edistää työyhteisön ilmapiiriä ja henkilöstön osallisuutta • osaa toimia työpaikan eri tehtävissä • osaa osaltaan vastata työpaikan työtehtävien etenemisestä ja työn laadusta sekä näiden kehittamisestä • osaa kehittää omaa osaamistaan • osaa hakea työtä kansainvälisiltä työmarkkinoilta ja erityisesti EU-maista <p>Sisällöt:</p> <p>Työhyvinvointi ja sen edistäminen (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Työyhteisön ilmapiiri osana hyvinvointia. • Omasta työkyvystä ja jaksamisesta huolehtiminen. <p>Työpaikan ammattilaisena kehittyminen 1 osp</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oman työn laadusta huolehtiminen. • Taloudellinen työskentely. • Oman osaamisen kehittäminen ja sen arviointi. <p>Työn hakeminen kansainvälisiltä työmarkkinoilta 1 osp</p> <ul style="list-style-type: none"> • Työpaikkoja koskevan tiedon hakeminen medioista. • Työpaikan hakeminen ja hakemuksen tekeminen. • Kielitaidon hyödyntäminen työnhaussa eri kulttuuritaustaisten kanssa. 	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSSOPINNOT	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava.</p> <p>Opettaja antaa palautteen opiskelijalle tuntityöskentelystä ja tehtävien suorittamisesta. Palautteen antamisessa voidaan käyttää erilaisia menetelmiä kuten suullista ja/tai kirjallista palautetta.</p>	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Sisältöön kuuluvien tehtävien tulee olla suoritettuina hyväksytysti ennen arviointia. Osaaminen arvioidaan numeerisesti.</p> <p>Osaamisen tunnistaminen: Lukion opetussuunnitelman perusteissa ei ole kurssia, joka vastaisi tavoitteiltaan Työelämätaidot –osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita.</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Työyhteisön ilmapiirin ja henkilöstön osallisuuden edistäminen	edistää osaltaan työyhteisön hyväksyvää ilmapiiriä ja kannustaa muita osallistumaan yhteiseen toimintaan, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	edistää osaltaan työyhteisön hyväksyvää ilmapiiriä ja kannustaa muita osallistumaan yhteiseen toimintaan	edistää aktiivisesti työyhteisön hyväksyvää ilmapiiriä ja kannustaa muita osallistumaan monipuolisesti yhteiseen toimintaan
Työpaikan eri tehtävissä toimiminen	ilmaisee halukkuutensa osallistua joihinkin uusiin työpaikan tehtäviin oman osaamisen ja omien voimavarojensa mukaisesti	ilmaisee halukkuutensa osallistua uusiin työpaikan tehtäviin oman osaamisen ja omien voimavarojensa mukaisesti	ilmaisee halukkuutensa osallistua erilaisiin työpaikan tehtäviin oman osaamisen ja omien voimavarojensa mukaisesti
Työpaikan työtehtävien ja työprosessien etenemisestä ja työn laadusta huolehtiminen	toimii työilleen asetettujen laatu- ja kustannustavoitteiden mukaisesti ja muuttaa omaa toimintaansa annetun palautteen perusteella, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	toimii työilleen asetettujen laatu- ja kustannustavoitteiden mukaisesti ja arvioi omaa toimintansa niiden saavuttamisessa	toimii työilleen asetettujen laatu- ja kustannustavoitteiden mukaisesti ja kehittää omaa toimintaansa niiden saavuttamiseksi
		toimii palveluhenkisesti	toimii palveluhenkisesti ja varmistaa asiakastyytyväisyyden toimii aloitteellisesti työnsä ja työympäristön laadun kehittämässä
Oman osaamisen kehittäminen	kehittää itseään ja osaamistaan, mutta tarvitsee siinä ajoittain ohjausta	kehittää itseään ja osaamistaan suunnitelmallisesti sekä arvioi omia kehittymistarpeitaan yhteistyössä muiden kanssa	kehittää itseään ja osaamistaan suunnitelmallisesti ja monipuolisesti sekä arvioi omia kehittymistarpeitaan
Työn hakeminen kansainvälisiltä työmarkkinoilta	hakee kansainvälisiä työpaikkoja koskevia tietoja mediasta	hakee työpaikkoja koskevia tietoja mediasta ja tutustuu työpaikkoihin mediatietoja hyödyntäen	käyttää monipuolisesti mediaa työnhaussa hyödyntäen sosiaalisen median mahdollisuuksia
	hakee työpaikkaa ja tekee työhakemuksen, mutta tarvitsee ajoittain näihin ohjausta	hakee itsenäisesti työpaikkoja ja laatii selkeän työhakemuksen	hakee aktiivisesti ja omaaloitteisesti työpaikkoja tunnistaen omat vahvuutensa ja laatii selkeän ja omaa osaamistaan kuvaavan työpaikkahakemuksen
	toimii työnhaussa eri kulttuuritaustaisen ihmisten kanssa hyödyntäen kielitaitoaan, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	toimii työnhaussa eri kulttuuritaustaisen ihmisten kanssa hyödyntäen kielitaitoaan	toimii työnhaussa käyttäen hyvää kielitaitoaan eri kulttuuritaustaisten ihmisten kanssa

3.3.3 YRITTÄJYYS JA YRITYSTOIMINTA	1 OSP
PAKOLLISET OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> • osaa arvioida ja tunnistaa oman osaamisensa ja omat vahvuutensa • osaa ideoida omaa liikeideaa ja sen kehittämismahdollisuuksia • osaa arvioida mahdollisuuksiaan ryhtyä yrittäjäksi • osaa selvittää omia ammatillisia verkostojaan • osaa tunnistaa kannattavan liiketoiminnan periaatteet • osaa arvioida oman yrittäjyyden ja yritystoiminnan merkitystä omalle hyvinvoinnilleen ja Suomen kansantaloudelle. 	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSOPINNOT	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava. Opintojen suorittaminen hyväksytysti on edellytyksenä opintojen etenemiseen.</p> <p>Oppimista arvioidaan antamalla jatkuvaa palautetta kontaktiopetuksen aikana.</p>	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Osaaminen arvioidaan oman yritysideoan kehittämisen ja kehitystyön dokumentoinnin avulla. Tutkinnon osan arvostuksesta päättää tutkinnon osa-alueen opettaja.</p> <p>Osaamisen voidaan tunnistaa esimerkiksi kirjallisen selosteen, videon, blogin, nettisivujen, toimintapäivän tms. avulla jossa näkyy oman yritysideoan kehityskaari.</p> <p>Lukion opetussuunnitelman perusteissa ei ole kurssia, joka vastaisi tavoitteiltaan Yrittäjyys ja yritystoiminta – osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita.</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Oman osaamisen arvioiminen ja tunnistaminen	arvioi osaamistaan ja selvittää vahvuuksiaan oman alansa toimintaan liittyen, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta.	arvioi monipuolisesti omaa osaamistaan ja vahvuuksiaan oman alansa toimintaan liittyen.	arvioi monipuolisesti ja perustellen omaa osaamistaan ja vahvuuksiaan oman alansa toimintaan liittyen.
Oman liikeidean ja sen kehittämismahdollisuuksien ideoiminen	selvittää ja ideoi yritystoimintaansa liittyviä mahdollisuuksia, yritysmuotoja, keskeisiä palveluja tai tuotteita, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta.	selvittää ja ideoi yritystoimintaansa liittyviä mahdollisuuksia, yritysmuotoja, keskeisiä palveluja tai tuotteita.	selvittää monipuolisesti ja itsenäisesti yritystoimintaansa liittyviä mahdollisuuksia, yritysmuotoja, keskeisiä palveluja tai tuotteita.
		kehittää liikeideaa.	kehittää ja perustelee liikeidean.
Yrittäjäksi ryhtymisen mahdollisuuksien arvioiminen	hankkii tietoa, millä toimenpiteillä ja tukipalveluilla oma yritys voidaan perustaa, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta.	selvittää monipuolisesti mitä toimenpiteitä oman yrityksen perustamisessa tarvitaan ja tukipalveluita on käytettävissä.	selvittää monipuolisesti ja perustellen mitä toimenpiteitä oman yrityksen perustamisessa tarvitaan ja mitä tukipalveluita on käytettävissä.
Omien ammatillisten verkostojen selvittäminen	selvittää oman alansa yhteistyökumppanit ja ammatilliset verkostot ja kuvaa yhteistyön mahdollisuuksia eri tahojen kanssa.	selvittää kattavasti oman alansa yhteistyökumppanit ja ammatilliset verkostot ja arvioi yhteistyön mahdollisuuksia eri tahojen kanssa.	selvittää monipuolisesti ja itsenäisesti oman alansa yhteistyökumppanit ja ammatilliset verkostot ja arvioi kriittisesti yhteistyön mahdollisuuksia eri tahojen kanssa.
Liiketoiminnan periaatteiden selvittäminen	selvittää oman liikeidean pohjalta tuotot ja kustannukset, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta.	selvittää oman liikeidean pohjalta tuotot ja kustannukset.	selvittää kattavasti ja perustellen oman liikeidean pohjalta tuotot ja kustannukset.
Oman alan yritystoiminnan merkityksen selvittäminen	selvittää yritystoiminnan riskit ja merkityksen omaan elämäänsä sekä elinkeinoelämän kannalta, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta.	selvittää monipuolisesti yritystoiminnan riskit ja merkityksen omaan elämäänsä sekä elinkeinoelämän kannalta	selvittää yritystoiminnan riskit ja merkityksen omaan elämäänsä sekä perustelee oman alan yritystoiminnan merkityksen elinkeinoelämässä ja ennakoii oman alan tulevia kehitysnäkymiä.

YRITTÄJYYS JA YRITYSTOIMINTA	3 OSP
VALINNAISET OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> • osaa kartoittaa oman alan yritystoiminnan kehittämistarpeita • osaa selvittää oman liiketoiminnan tuloksellisuuden ja oman työpanoksen vaikutuksen siihen • toteuttamalla pienen projektin • osaa tehdä kehittämis ehdotuksia uusista toimintatavoista ja muuttaa omaa toimintaansa • osaa suunnitella omaa toimintaansa ja ajankäyttöään <p>Sisällöt:</p> <p>Yritystoiminnan kehittäminen (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Edellisellä yrittäjyys ja yritystoiminta opintojaksolla suunnitellun yrityksen toiminnan kehittäminen <p>Asiakkaat ja markkinointi (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Potentiaaliset asiakasryhmät ja heidän tarpeensa sekä markkinointisuunnitelma <p>Liiketoiminnan tuloksellisuus (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yrityksen kannattavuuteen vaikuttavat asiat 	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSOPINNOT	
<p>Pakollinen tutkinnon osa-alue Yrittäjyys ja yritystoiminta 1 osp tulee olla suoritettuna. Opinnot on mahdollista suorittaa mm. NY-, JOKKY osk- tai muuna yrittäjänä toimien. Opintojaksot voi suorittaa itsenäisesti ohjattuna tai ryhmässä kontakti- tai verkko-opetuksessa.</p>	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava. Opintojen suorittaminen hyväksytysti on edellytyksenä opintojen etenemiseen.</p> <p>Opettaja antaa opiskelijalle kirjallista tai suullista palautetta opiskelijan tekemistä tehtävistä.</p>	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Opiskelija laatii valitsemassaan muodossa olevat yrityksen toiminta- ja markkinointisuunnitelman sekä tuloslaskelman huomioiden asiakkaan tarpeet. Esimerkkinä pienimuotoinen projekti kuten tapahtuma, tuotteen/palvelun suunnittelu ja toteutus tai toiminen JOKKY osk- tai NY-yrittäjänä.</p> <p>Opintojaksojen arvosanasta päättää opettaja.</p> <p>Osaamisen tunnistaminen: Yrittäjänä toiminen</p> <p>Lukion opetussuunnitelman perusteissa ei ole kurssia, joka vastaisi tavoitteiltaan Yrittäjyys ja yritystoiminta –osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita.</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Alan yritystoiminnan kehittämistarpeiden kartoittaminen	kartoittaa asiakkaiden tarpeiden, kilpailun ja toimintaympäristön muutoksia, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta.	kartoittaa monipuolisesti asiakkaiden tarpeiden, kilpailun ja toimintaympäristön muutoksia.	kartoittaa itsenäisesti ja monipuolinen asiakkaiden tarpeiden, kilpailun ja toimintaympäristön muutoksia. ennakoi tulevia kehitysnäkymiä.
Liiketoiminnan tuloksellisuuden selvittäminen	Selvittää liikeideansa pohjalta, pienimuotoisessa projektissa, tuotot ja kustannukset sekä oman työpanoksensa vaikutuksen, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta.	Selvittää liikeideansa pohjalta, pienimuotoisessa projektissa, tuotot ja kustannukset sekä oman työpanoksensa vaikutuksen.	Selvittää monipuolisesti liikeideansa pohjalta, pienimuotoisessa projektissa, tuotot ja kustannukset sekä oman työpanoksensa vaikutuksen sekä perustelee toimintansa.
Uusien toimintatapojen kehittäminen	tekee kehittämis ehdotuksia uusista toimintatavoista ja muuttaa omaa toimintaansa, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta.	tekee perusteltuja kehittämis ehdotuksia uusista toimintatavoista ja muuttaa omaa toimintaansa.	ennakoi tulevia kehitysnäkymiä ja tekee perusteltuja kehittämis ehdotuksia uusista toimintatavoista sekä muuttaa omaa toimintaansa.
Oman toiminnan ja ajankäytön suunnittelu	suunnittelee tehtävänsä ja niihin tarvittavan työajan pääosin itsenäisesti.	suunnittelee tehtävänsä ja niihin tarvittavan työajan itsenäisesti	suunnittelee tehtävänsä ja niihin tarvittavan työajan itsenäisesti ottaen huomioon tulevat työvaiheet.
		reagoi muutostarpeisiin.	reagoi muutostarpeisiin ja tekee työhönsä liittyviä kehittämis ehdotuksia.

3.3.3. TYÖKYVYN YLLÄPITÄMINEN, LIIKUNTA JA TERVEYSTIETO	2 OSP
PAKOLLISET OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> • osaa laatia itselleen terveellisiä elämäntapoja ja liikuntaa koskevan suunnitelman ja toteuttaa sitä • ammatillisen koulutuksen aikana • osaa edistää ja ylläpitää opiskelu-, toiminta- ja työkykyään • osaa ottaa huomioon ravitsemuksen merkityksen terveydelle sekä tupakoinnin ja päihteiden haittavaikutukset • osaa kuvata mielenterveyden, seksuaaliterveyden ja ihmissuhteiden merkityksen ihmisen hyvinvoinnille • osaa edistää oppilaitosyhteisön hyvinvointia • osaa kehittää toimintatapojaan ja toimintaympäristönsä turvallisuutta ja terveellisyyttä • osaa toimia turvallisesti ja ergonomisesti, ehkäistä tapaturmia, toimia ensiaputilanteissa sekä hakea apua. <p>Sisällöt:</p> <p>Liikunta (1 osp)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Terveyttä ja toimintakykyä edistävän liikuntasuunnitelman laatiminen, toteuttaminen käytännössä ja arvioiminen • Toimintakyky ja sen ylläpitäminen • Motoriset taidot ja niiden harjoittaminen turvallisesti eri ympäristöissä • Opiskelijaryhmän osallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen <p>Terveystieto 1 osp</p> <ul style="list-style-type: none"> • Terveys toimintakykynä ja terveystieteiden osaaminen • Terveellisiä elämäntapoja koskevan suunnitelman laatiminen, toteuttaminen käytännössä sekä arvioiminen • Mielenterveys, seksuaaliterveys ja ihmissuhteet • Oman ammattialan ergonomiset kuormittavuustekijät ja toimiminen yleisimmissä ensiaputilanteissa 	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSOPINNOT	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava. Opintojen suorittaminen hyväksytysti on edellytyksenä opintojen etenemiseen.</p> <p>Tässä tutkinnon osan osa-alueessa oppimista arvioidaan:</p> <p>Opiskelijan oppimista arvioidaan opettajan suullisella ja/tai kirjallisella palautteella jatkuvan arvioinnin periaatteella sekä opiskelijan ja/tai ryhmän itsearvioinnilla ja vertaisarvioinnilla.</p>	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Tutkinnon osan osa-alueen arvosana muodostuu opiskelijan aktiivisesta osallistumisesta ryhmätoimintaan, yhteisvastuullisuudesta, turvallisuusohjeiden, sopimusten ja ohjeiden noudattamisesta sekä omasta terveydestä huolehtimisesta. Arvosanaan vaikuttaa myös omatoimisuus ja terveyttä, toimintakykyä ja terveellisiä elämäntapoja koskevan suunnitelman tekeminen ja toteutus.</p> <p>Arvosanasta päättää tutkinnon osa-alueen opettaja/opettajat</p> <p>Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit <i>Taitoa ja kuntoa</i> (L1) tai <i>Liikuntaa yhdessä ja erikseen</i> (L2) ja <i>Terveysten perusteet</i> (TE1) vastaavat tavoitteiltaan Työkyvyn ylläpitäminen, liikunta ja terveystieto –osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita.</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Terveellisiä elämäntapoja, työkykyä ja liikuntaa edistävän suunnitelman laatiminen ja sen toteuttaminen	ottaa suunnitelmassaan huomioon liikunnan, terveellisen ravinnon, levon, unen, virkistykseen, ihmissuhteiden ja terveyden väliset yhteydet omien liikuntatottumusten sekä oman opiskelu- ja työkyvyn ylläpitämisessä	ottaa suunnitelmassaan huomioon liikunnan, terveellisen ravinnon, levon, unen, virkistykseen, ihmissuhteiden ja terveyden väliset yhteydet omien liikuntatottumusten sekä oman opiskelu- ja työkyvyn ylläpitämisessä	ottaa suunnitelmassaan monipuolisesti huomioon liikunnan, terveellisen ravinnon, levon, unen, virkistykseen, ihmissuhteiden ja terveyden väliset yhteydet omien liikuntatottumusten sekä oman opiskelu- ja työkyvyn ylläpitämisessä
Ravitsemuksen merkityksen sekä tupakoinnin ja päihteiden haittavaikutusten huomioon ottaminen	hakee tietoja tavallisimmista terveyshaitoista sekä tavallisimmista terveyttä ja opiskelu- ja työkykyä kuormittavista tekijöistä	hakee tietoja terveyshaitoista sekä terveyttä ja opiskelu- ja työkykyä kuormittavista tekijöistä	hakee monipuolista tietoa terveyshaitoista sekä terveyttä ja opiskelu- ja työkykyä kuormittavista tekijöistä
	hakee tietoa ravitsemuksesta ja sen merkityksestä ihmisen terveydelle	hakee tietoa terveellisestä ravitsemuksesta ja sen merkityksestä ihmisen terveydelle	hakee monipuolista tietoa terveellisestä ravitsemuksesta ja sen merkityksestä ihmisen terveydelle ja vertailee ruoka-aineiden ja -tuotteiden sisältöjä
	ottaa tiedot huomioon suunnitelmassaan, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta terveyttä edistävän tiedon hankinnassa	ottaa tiedot huomioon suunnitelmassaan	ottaa tiedot kriittisesti huomioon suunnitelmassaan
Suunnitelman toteuttaminen	sitoutuu suunnitelmaan ja toteuttaa sitä, arvioi säännöllisesti suunnitelmaansa ja omaa toimintaansa, tekee suunnitelmaan päivityksiä, mutta tarvitsee siinä ajoittain ohjausta	sitoutuu suunnitelmaan ja toteuttaa sitä, arvioi säännöllisesti suunnitelmaansa ja omaa toimintaansa, hyödyntää arvioinnissa muilta saamaansa palautetta, tekee suunnitelmaan päivityksiä ja arvioi omaa kehittymistään	sitoutuu suunnitelmaan ja toteuttaa sitä, arvioi säännöllisesti ja kriittisesti suunnitelmaansa ja omaa toimintaansa, hyödyntää arvioinnissa muilta saamaansa palautetta, tekee suunnitelmaan päivityksiä ja arvioi omaa kehittymistään
Opiskelu-, toiminta- ja työkyvyn edistäminen ja ylläpitäminen liikunnan avulla	käyttää liikunnan harrastamiseen tarvittavia motorisia perustaitoja	käyttää ja soveltaa liikunnan harrastamiseen tarvittavia motorisia perustaitoja monipuolisesti	käyttää liikunnan harrastamiseen tarvittavia motorisia perustaitoja ja liikunnan lajitaitoja monipuolisesti
	pitää yllä fyysistä toimintakykyään ja osallistuu liikuntatilanteisiin annettujen ohjeiden mukaan ja noudattaa reilun pelin periaatteita	pitää yllä fyysistä toimintakykyään ja osallistuu liikuntatilanteisiin aktiivisesti reilun pelin periaatteita noudattaen	seuraa, arvioi ja pitää yllä fyysistä toimintakykyään sekä osallistuu liikuntatilanteisiin aktiivisesti edistämällä reilun pelin periaatteita
	noudattaa turvallisuutta liikunnassa	toimii liikuntatilanteissa turvallisesti sekä itsenäisesti että ryhmässä	edistää toiminnallaan ryhmän turvallisuutta

Mielenterveyden, seksuaaliterveyden ja ihmissuhteiden merkityksen kuvaaminen	selvittää mielen­terveyden, seksuaaliterveyden ja ihmissuhteiden merkitystä ihmisen hyvinvoinnille	selvittää mielen­terveyden, seksuaaliterveyden ja ihmissuhteiden merkitystä ihmisen hyvinvoinnille	selvittää monipuolisesti mielen­terveyden, seksuaaliterveyden ja ihmissuhteiden merkitystä ihmisen hyvinvoinnille
	tuo esille, minkälaisilla toimenpiteillä edellä mainittuja asioita voidaan edistää, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	tuo esille ja pohtii, minkälaisilla toimenpiteillä edellä mainittuja asioita voidaan edistää	arvioi, minkälaisilla toimenpiteillä edellä mainittuja asioita voidaan edistää
Oppilaitosyhteisön hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen	toimii opiskelijaryhmän jäsenenä hyvinvointia edistävästi ja osallistuu opiskelijoille järjestettyihin liikunta- ja muihin tapahtumiin sekä tilaisuuksiin	toimii aktiivisesti opiskelijaryhmän jäsenenä hyvinvointia edistävästi sekä suunnittelee ja osallistuu opiskelijoiden järjestämiin liikunta- ja muihin tapahtumiin sekä tilaisuuksiin	toimii aktiivisesti opiskelijaryhmän jäsenenä sekä suunnittelee ja osallistuu opiskelijoiden järjestämiin liikunta- ja muihin tapahtumiin ja tilaisuuksiin hyvinvointia edistävästi
Terve­yden, turvallisuuden ja työkyvyn huomioon ottaminen	toimii sovittujen terveyttä ja turvallisuutta edistävien toimintaohjeiden mukaisesti, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	toimii sovittujen terveyttä ja turvallisuutta edistävien toimintaohjeiden mukaisesti yhteistyössä muiden kanssa	toimii sovittujen terveyttä ja turvallisuutta edistävien toimintaohjeiden mukaisesti yhteistyössä muiden kanssa ja arvioi toimintatapojen kehittämistarpeita
Tapaturmien ehkäiseminen, ensiavun antaminen sekä ergonominen toimiminen	ennakoi mahdollisia tapaturmariskejä liikuntatilanteissa	ehkäisee toiminnallaan liikuntatapaturmien syntymistä	toimii huolellisesti ja ennaltaehkäisee liikuntatapaturmien syntymistä
	osaa hakea ja antaa ensiapua tavallisimmissa ensiapua vaativissa tilanteissa	osaa hakea ja antaa ensiapua	osaa hakea ja antaa ensiapua
	ottaa toiminnassaan huomioon oman ammatin kuormittavuustekijät ja toimii ergonomisesti.	ottaa toiminnassaan huomioon oman ammatin kuormittavuustekijät ja toimii ergonomisesti.	ottaa toiminnassaan huomioon oman ammatin kuormittavuustekijät ja työskentelee erilaisissa ympäristöissä ergonomisesti.

TYÖKYVYN YLLÄPITÄMINEN, LIIKUNTA JA TERVEYSTIETO	3 OSP
VALINNAISET OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> • osaa kuvata väestön terveyseroja ja tavallisimpien kansansairauksien riskitekijöitä ja niiden ennaltaehkäisyä • osaa arvioida fyysiseen, sosiaaliseen ja psyykkiseen toimintakykyyn vaikuttavia tekijöitä omassa elämäntavassaan ja toimintaympäristössään • osaa tarvittaessa käyttää sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluja • osaa hyödyntää terveystiikuntaa • osaa edistää ryhmän jäsenenä ryhmän toimintaa, toimii opiskelijaryhmän jäsenenä työ- ja opiskelukyvyn sekä hyvinvoinnin edistämässä <p>Sisällöt:</p> <p>Liikunta 1, 1 osp</p> <ul style="list-style-type: none"> • Erilaiset terveystiikuntamuodot ja ryhmässä toimiminen • Työkykypassin toteuttaminen soveltuvin osin <p>Liikunta 2, 1 osp</p> <ul style="list-style-type: none"> • Erilaiset terveystiikuntamuodot ja ryhmässä toimiminen • Työkykypassin toteuttaminen soveltuvin osin <p>Terveystieto 1 osp</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nuoret, terveys ja arkielämä • Työkykypassin toteuttaminen soveltuvin osin 	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSSOPINNOT	
<p>Opintojakson tavoitteita voidaan vahvistaa ammatillisten opintojen toteuttamisen yhteydessä esim. toteuttamalla taulukointia ja toteuttamalla työergonomiaa. Yhteisten aineiden opetuksessa voidaan hyödyntää esim. matematiikassa tilastokeskuksen tilastotietoja.</p>	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava. Opintojen suorittaminen hyväksytysti on edellytyksenä opintojen etenemiseen. Tässä tutkinnon osa-alueessa oppimista arvioidaan: Opiskelijan oppimista arvioidaan opettajan suullisella ja/tai kirjallisella palautteella jatkuvan arvioinnin periaatteella sekä opiskelijan ja/tai ryhmän itsearvioinnilla.</p>	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Tutkinnon osan arvosana muodostuu opiskelijan aktiivisesta osallistumisesta ryhmätoimintaan, yhteisvastuullisuudesta, turvallisuusohjeiden, sopimusten ja ohjeiden noudattamisesta sekä omasta terveydestä huolehtimisesta. Arvosanaan vaikuttaa myös omatoimisuus, liikuntaohjelman suunnittelu ja toteutus. Arvosanasta päättää tutkinnon osa-alueen opettaja/opettajat.</p> <p>Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit Kuntoliikunta (LI5) ja Nuoret, terveys ja arkielämä (TE2) vastaavat tavoitteiltaan Työkyvyn ylläpitäminen, liikunta ja terveystieto –osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita.</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Väestön terveyserojen ja tavallisimpien kansansairauksien riskitekijöiden huomioon ottaminen	hakee tietoa tavallisimmista terveyshaitoista, toimintakykyä kuormittavista tekijöistä ja kansansairauksista, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta.	hakee tietoa terveyshaitoista, toimintakykyä kuormittavista tekijöistä ja kansansairauksista.	hakee monipuolisesti tietoa terveyshaitoista, toimintakykyä kuormittavista tekijöistä ja kansansairauksista. arvioi kriittisesti saamaansa tietoa.
Fyysiseen, sosiaaliseen ja psyykkiseen toimintakykyyn vaikuttavien tekijöiden huomioon ottaminen	hakee tietoa fyysiseen, sosiaaliseen ja psyykkiseen ja toimintakykyyn vaikuttavista tekijöistä.	hakee monipuolista tietoa fyysiseen, sosiaaliseen ja psyykkiseen toimintakykyyn vaikuttavista tekijöistä.	hakee monipuolista tietoa fyysiseen, sosiaaliseen ja psyykkiseen ja toimintakykyyn vaikuttavista tekijöistä.
	perustelee tiedolla liikunta- ja hyvinvointisuunnitelmansa ratkaisuja	arvioi tiedon merkitystä ja perustelee liikunta- ja hyvinvointisuunnitelmansa ratkaisuja	arvioi kriittisesti tiedon merkitystä ja perustelee liikunta- ja hyvinvointisuunnitelmansa ratkaisuja
	tarvitsee ajoittain ohjausta suunnitelman toteuttamisessa	toimii suunnitelmansa mukaisesti.	toteuttaa suunnitelmaansa johdonmukaisesti.
Tiedon hakeminen sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluista	hakee tarvittaessa tietoa sosiaali- ja terveydenhuolto-palveluista, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta sopivan palvelun löytämisessä.	hakee tietoa sosiaali- ja terveydenhuolto-palvelujen tarjonnasta luotettavista tietolähteistä.	hakee itsenäisesti tietoa sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen tarjonnasta luotettavista tietolähteistä. ohjaa muita opiskelijoita hankkimaan tietoa palveluista.
Terveysliikunnan hyödyntäminen	hyödyntää omassa toiminnassaan yleisimpiä kunto- ja terveysliikuntamuotoja, mutta tarvitsee ajoittain yksilöllistä ohjausta.	hyödyntää omassa toiminnassaan erilaisia kunto- ja terveysliikuntamuotoja ja seuraa omaa edistymistään.	hyödyntää omassa toiminnassaan suunnitelmallisesti erilaisia kunto- ja terveysliikuntamuotoja. seuraa kriittisesti omaa edistymistään ja muuttaa tarvittaessa suunnitelmaansa.
Ryhmän toiminnan ja hyvinvoinnin edistäminen	osallistuu aktiivisesti ryhmän jäsenenä liikunta- tai muuhun tapahtumaan.	osallistuu aktiivisesti ryhmän jäsenenä liikunta- tai muuhun tapahtumaan ja kannustaa myös muita osallistumaan.	osallistuu aktiivisesti liikunta- tai muita tapahtumia.
			ottaa osallistuessaan huomioon osallistujien erilaisuuden ja kiinnostuksen kohteet.

YHTEISKUNNASSA JA TYÖELÄMÄSSÄ TARVITTAVAN OSAAMISEN ARVIOINTI

Tutkinnon osa arvioidaan kun tutkinnon osan osa-alueet on arvioitu. Arviointi annetaan suoritettujen osa-alueiden pohjalta niiden laajuudet huomioiden. Tutkinnon osan osa-alueiden opettajat päättävät yhdessä osaamisen arvioinnista.

Tutkinnon osan osa-alueiden opettajat päättävät yhdessä osaamisen arvioinnista.

3.4 SOSIAALINEN JA KULTTUURINEN OSAAMINEN 7 osp

Tutkinnon osan tulee sisältää osaamistavoitteita vähintään yhdeltä siihen kuuluvalta osa-alueelta tai useammalta osa-alueelta siten, että opiskelijalle kertyy yhteensä 7 osaamispisteen edestä sosiaalista ja kulttuurista osaamista.

3.4.1 KULTTUURIEN TUNTEMUS	3 OSP
OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> • osaa toimia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteita noudattaen ja edistää omalta osaltaan tasa-arvoa ja kaikkien yhdenvertaista kohtelua • osaa toimia, käyttäytyä ja pukeutua tilanteen mukaisesti ja työkulttuurin edellyttämällä tavalla • osaa tunnistaa eri kulttuurien peruspiirteitä ja kulttuurista monimuotoisuutta omalla alallaan • osaa ottaa huomioon eri kulttuuriryhmien keskeiset traditiot ja niiden vaikutukset toimintaan omalla alallaan • osaa välittää oman alan historiaa, perinteitä ja muuttuneita käytäntöjä sekä vertailla niitä muiden kulttuurien piirteisiin. <p>Sisällöt</p> <p>Kulttuurien tunnistaminen Keskeinen sisältö: Tutustutaan eri kulttuureihin ja huomioidaan niiden erityispiirteet. Harjoitellaan toimimaan eri kulttuurien välisissä tilanteissa.</p> <p>Työ- ja tapakulttuuri Keskeinen sisältö: Tutustutaan oman alan historiaan, työkulttuuriin ja eri tapakulttuureihin.</p> <p>Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus Keskeinen sisältö: Tutustutaan ihmisoikeuksiin, kulttuuriin arvoihin ja kulttuurien väliin vuorovaikutuksiin.</p>	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSSOPINNOT	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Opettaja antaa opiskelijalle palautetta opintojakson aikana sekä opintojakson jälkeen. Palautteen antamisessa voidaan käyttää erilaisia menetelmiä kuten suullista ja/tai kirjallista palautetta. Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava.</p>	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Sisältöihin kuuluvien tehtävien tulee olla suoritettu hyväksytysti ennen tutkinnon osan osa-alueen arviointia. Opiskelijan osaamista arvioidaan tehtäväsuoritusten perusteella. Osa-alueet arvioidaan numeerisesti. Arvosanasta päättää tutkinnon osan osa-alueen opettaja tai opettajat yhdessä.</p> <p>Lukion opetussuunnitelman perusteissa ei ole kurssia, joka vastaa tavoitteiltaan <i>Kulttuurien tuntemus</i> -osa-alueen osaamistavoitteita.</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteiden noudattaminen	kunnioittaa kulttuurista moninaisuutta ja ihmisoikeuksia sekä toimii oikeudenmukaisesti	edistää toiminnallaan yksilöiden ja ihmisryhmien kulttuuristen arvojen, uskusten ja näkemysten vuorovaikutusta ja ymmärrystä	toimii kulttuurienvälisissä ristiriitatilanteissa eettisesti kestäväällä tavalla hyödyntämällä hankkimaansa tietoa ihmisryhmien erilaisista elämänmuodoista
Tehtävän mukaisen toimintakulttuurin toteuttaminen	tunnistaa työtehtävän edellyttämän pukeutumisen, käyttäytymisen ja toiminnan vaatimukset	ottaa pukeutumisessa, käyttäytymisessä ja toiminnassaan oma-aloitteisesti huomioon työpaikan toimintakulttuurin vaatimukset	kehittää päivittäisissä työtehtävissään työpaikan toimintakulttuurin edellyttämiä toimintatapoja ja –käytäntöjä
Kulttuurien peruspiirteiden ja monimuotoisuuden tunnistaminen	havaitsee arkipäivän elämään liittyviä kulttuurisia käytäntöjä ja huomaa niiden vaikutuksia toiminnassa	tunnistaa kulttuurisen monimuotoisuuden ja sen vaikutuksia toimintatapoihin	tunnistaa omaehtoisesti kulttuurista monimuotoisuutta ja toimii luontevasti ja aloitteellisesti kulttuurienvälisissä tilanteissa
Kulttuurien erityispiirteiden huomioon ottaminen	toimii työssään ohjattuna erilaisten kulttuuristen käytäntöjen edellyttämällä tavalla	ottaa huomioon työtehtävissään kulttuurisen monimuotoisuuden edellyttämät toimintatavat	ottaa omassa toiminnassaan huomioon kulttuurisen monimuotoisuuden ja kehittää sen pohjalta toimintaansa
Perinteiden ja käytäntöjen kehittäminen	havaitsee muutoksia oman alan käytännöissä ja tunnistaa erilaisia kulttuurisia ongelmanratkaisutapoja	tunnistaa oman alan historiaa, lähestymistapoja ja käytäntöjä sekä vertailee niitä eri kulttuurien kesken	kehittää oman alansa käytäntöjä ja lähestymistapoja perinteiden ja kulttuurivaikutteiden pohjalta

3.4.2 TAIDE JA KULTTUURI	3 OSP
OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> • osaa tunnistaa taiteen ja kulttuurin eri ilmenemismuotoja ja hyödyntää niitä • osaa tutkia, ilmaista ja tulkita kulttuurista todellisuutta (esimerkiksi musiikin, tanssin, teatterin, kirjallisuuden, median, kuvataiteen tai käsityön keinoin) • osaa arvioida ja soveltaa monimuotoista suomalaista kulttuuriperintöä ja oman alan vakiintuneita käytäntöjä • osaa noudattaa kulttuurisesti kestävän kehityksen periaatteita ja ymmärtää valintojensa kulttuuriset vaikutukset • osaa kehittää taiteelle ominaisten esittämisen tapojen ja materiaalien, oman ilmaisun, suunnitteluprosessien, palvelu- ja tuotemuotoilun ja estetiikan tuntemustaan omalla alallaan ja soveltaa hankkimaansa taiteen ja kulttuurin osaamistaan omassa työssään. <p>Sisisällöt</p> <p>Taiteen ja kulttuurin tunnistaminen ja hyödyntäminen Keskeinen sisältö: Tutustutaan taiteen ja kulttuurin eri aloihin ja käsitteisiin sekä pohditaan niiden merkitystä oman elämän näkökulmasta. Osallistutaan taide ja kulttuuritapahtumiin.</p> <p>Taiteen ja kulttuuriperinnön soveltaminen Keskeinen sisältö: Tutustutaan Suomalaiseen kulttuuriperintöön ja sovelletaan sitä omassa tuotoksessa.</p> <p>Taide ja kulttuuriprojekti Keskeinen sisältö: Suunnitellaan ja toteutetaan taiteeseen ja kulttuuriin liittyvä projekti.</p>	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSSOPINNOT	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Opettaja antaa opiskelijalle palautetta opintojakson aikana sekä opintojakson jälkeen. Palautteen antamisessa voidaan käyttää erilaisia menetelmiä kuten suullista ja/tai kirjallista palautetta. Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava.</p>	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Sisältöihin kuuluvien tehtävien tulee olla suoritettu hyväksytysti ennen tutkinnon osan osa-alueen arviointia. Opiskelijan osaamista arvioidaan tehtäväsuoritusten perusteella. Osa-alueet arvioidaan numeerisesti. Arvosanasta päättää tutkinnon osan osa-alueen opettaja tai opettajat yhdessä.</p> <p>Osaamisen tunnustamisessa yhteensä kaksi seuraavista lukion kursseista <i>Minä, kuva ja kulttuuri</i>(KU1), <i>Ympäristö, paikka ja tila</i> (KU2), <i>Musiikki ja minä</i>(MU1), <i>Moniääninen Suomi</i> (MU2) vastaavat yhdessä tavoitteiltaan <i>Taide ja kulttuuri</i> –osa-alueen osaamistavoitteita.</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Taiteen ja kulttuurin tunnistaminen ja hyödyntäminen	osallistuu taide- ja kulttuuritapahtumiin	ylläpitää oppilaitoksen kulttuuria, ja sen esteettistä ilmettä sekä osallistuu jonkun tapahtuman järjestämiseen	uudistaa oppilaitoksen kulttuuria hyödyntämällä taiteen lähestymistapoja tai osallistumalla yhteisten tapahtumien järjestämiseen
Oma tuottaminen ja tulkitseminen	osallistuu ohjattuna ajatuksiaan ja kokemuksiaan esittävän teoksen toteuttamiseen ja tulkintaan	suunnittelee, toteuttaa ja arvioi ajatuksiaan, kokemuksiaan ja tutkimuksiaan esittävän teoksen	suunnittelee, kehittää, toteuttaa ja arvioi kokemuksiaan ja tutkimuksiaan esittävän teoksen
Kulttuuriperinnön soveltaminen	tunnistaa monimuotoista kulttuuriperintöä ja käyttää sitä omassa tuottamisessa ja toiminnassa	välittää eteenpäin kulttuuriperintöä hyödyntämällä sitä aktiivisesti omassa tuottamisessa ja toiminnassa	kehittää kulttuuriperintöä tuottamalla siihen omaan ideointiin ja arviointiin perustuvaa uutta sisältöä
Kestävän kehityksen periaatteiden noudattaminen	tunnistaa kestävän kehityksen osa-alueet ja perustaa omat ratkaisunsa elinkaariajattelulle	tiedostaa kestävän kehityksen periaatteet ja elinkaariajattelun vaatimukset sekä ottaa niitä aktiivisesti huomioon valintoja tehdessään	toimii johdonmukaisesti kestävän kehityksen periaatteiden ja elinkaariajattelun vaatimusten mukaisesti valintoja tehdessään
Suunnitteluprosessin toteuttaminen	suunnittelee, toteuttaa ja arvioi ohjattuna teoksen, tuotteen tai palvelun muotoilun prosessia	suunnittelee, toteuttaa ja arvioi ja edelleen kehittää teoksen, tuotteen tai palvelun muotoilun prosessia	kerää taustatietoa, suunnittelee, seuraa toteutusta, arvioi ja kehittää edelleen aktiivisesti teoksen, tuotteen tai palvelun muotoilun prosessia.

3.4.3 ETIIKKA	3 OSP
OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> • pohtii arvojen, normien ja katsomusten merkitystä omassa elämässään, ihmisten välisissä suhteissa • osaa arvioida ihmisoikeuksien, oikeudenmukaisuuden ja kestävän kehityksen vaikutuksia oman alan kannalta • osaa hankkia tietoa <i>oman alan</i> ja muiden alojen ammattieettisestä tietoperustasta • tunnistaa eettisiä tilanteita ja osaa toimia eettisten periaatteiden mukaisesti • osaa tunnistaa omien ja toisten arvojen merkitystä työtilanteissa sekä osaa ratkaista <i>oman alan</i> työelämän arvo- ja normiristiriitoja <p>Sisällöt</p> <p>Eettisen toiminnan perusteet Keskeinen sisältö:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Arvot, normit, moraalit • Tasa-arvo ja ihmisoikeudet • Eettiset ohjeistot • Kestävä kehitys <p>Eettinen toiminta työssä 1 Keskeinen sisältö:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alan ammattieettinen tietoperusta • Arvo- ja normiristiriidat <p>Eettinen toiminta työssä 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eettisten tilanteiden tunnistaminen ja eettisesti toimiminen • Arvojen tunnistaminen ja arvo- ja normiristiriitojen käsitteleminen työssä 	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSOPINNOT	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava. Opintojen suorittaminen hyväksytysti on edellytyksenä opintojen etenemiseen.</p> <p>Tässä tutkinnon osa-alueessa oppimista arvioidaan suullisen palautteen ja tehtävien avulla.</p>	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Osaamisen arvioinnissa käytetään koetta, tehtäviä tai suullista arviointia. Opiskelija itsearvioi osaamistaan. Arvosanasta päättää tutkinnon osan osa-alueen opettaja.</p> <p>Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit <i>Johdatus filosofiseen ajatteluun</i> (FI1) ja jokin seuraavista kokonaisuuksista a) Uskonnon luonne ja merkitys (UE1), <i>Kirkko, Kulttuuri ja yhteiskunta</i> (UE2) ja <i>Ihmisen elämä ja etiikka</i> (UE3), tai b) <i>Ortodoksinen maailma</i> (UO1), <i>Uskonoppi ja etiikka</i> (UO2) ja <i>Raamattutieto</i> (UO3) tai c) <i>Hyvä elämä</i> (ET1), <i>Maailmankuva</i> (ET2) ja <i>Yksilö ja yhteisö</i> (ET3) vastaavat tavoitteiltaan Etiikka- osa-alueen osaamistavoitteita.</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Eettisten kysymysten pohtiminen	keskustelee ohjattuna omaan elämäänsä ja ihmissuhteisiinsa liittyvistä arvoista sekä eettisistä ja katsomuksellista kysymyksistä	keskustelee eettisistä, katsomuksellisista sekä omaan elämäänsä ja ihmissuhteisiinsa liittyvistä kysymyksistä ja arvoista	pohtii arvojen, normien ja erilaisten katsomusten merkitystä omassa elämässään, ihmisten välisissä suhteissa, työelämässä ja yhteiskunnassa
Arvojen vaikutusten arvioiminen	osoittaa tuntevansa keskeiset kansainväliset ihmisoikeussopimukset sekä niiden Suomea koskevat sitoumukset	tunnistaa oman alansa eettisiä kysymyksiä ihmisoikeuksien, oikeudenmukaisuuden ja kestävän kehityksen kannalta	arvioi työelämän ja oman alansa eettisiä kysymyksiä ihmisoikeuksien, oikeudenmukaisuuden ja kestävän kehityksen kannalta
Ammattieettisen tietoperustan hakeminen	hakee ohjattuna tietoa oman alansa eettisistä kysymyksistä ja hyödyntää tietoperustaa tutuissa tilanteissa	hankkii tietoa oman alansa ja muiden alojen ammattieettisestä tietoperustasta ja hyödyntää sitä omassa elämässään ja työssään	vertailee tietoa oman alan ja muiden alojen ammattieettisestä tietoperustasta ja hyödyntää siitä työnsä ammatillisena voimavarana
Eettisten tilanteiden tunnistaminen ja eettisesti toimiminen	toimii hyvien tapojen mukaisesti ja vastuullisesti työssään ja sen ongelmatilanteissa, mutta tarvitsee tukea ja ohjausta uusissa tilanteissa	toimii vastuullisesti ja eettisesti työnsä ja työelämän erilaisissa tilanteissa sekä käyttäytyy työssään ja ihmissuhteissaan hyvien tapojen mukaisesti	toimii itsenäisesti osoittaen rehellisyyttä ja vastuullisuutta, kunnioittaa toisten näkemyksiä ja osaa perustella toimintansa eettistä perustaa
Arvojen tunnistaminen ja arvo- ja normiristiriitojen käsitteleminen työssä	osaa ohjattuna havaita ammattinsa eettisiä ongelmatilanteita ja ratkaisee yhdessä yhteisönsä jäsenten kanssa työhönsä liittyviä arvo- ja normiristiriitoja eettisesti	tunnistaa ammattinsa eettisiä ongelmatilanteita ja hakee niihin ratkaisua yhdessä muiden kanssa sekä arvioi ratkaisun vaikutuksia keskeisten osapuolten näkökulmista.	osaa tehdä ratkaisuehdotuksia työelämän arvo- ja normiristiriitoihin eettisesti hyväksyttävällä tavalla

3.4.4 PSYKOLOGIA	3 OSP
OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> • osaa havainnoida ja ymmärtää ihmisen toimintaan vaikuttavia psykologisia tekijöitä • osaa hyödyntää kehityspsykologista tietoa työssään erilaisissa vuorovaikutus- ja ryhmätilanteissa • osaa selittää omaa ja muiden käyttäytymistä psykologisen tiedon avulla • osaa toimia psyykkistä hyvinvointiaan ja <i>oman alan</i> työtehtävistä suoriutumista edistävasti • osaa arvioida <i>työhönsä liittyviä</i> ihmissuhde- ja asiakaspalvelutilanteita ja toimia psykologista tietoa käyttäen. <p>Sisällöt</p> <p>Psyykinen toiminta Keskeinen sisältö:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kognitiiviset toiminnot • Affektiiviset toiminnot • Persoonallisuus <p>Psyykinen kehitys Keskeinen sisältö:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ikäkausien psyykinen kehitys <p>Psyykinen toimintakyky Keskeinen sisältö:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ihmissuhteet ja vuorovaikutus • Psyykinen hyvinvointi ja jaksaminen • Mielenterveys 	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSSOPINNOT	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava. Opintojen suorittaminen hyväksytysti on edellytyksenä opintojen etenemiseen.</p> <p>Tässä tutkinnon osa-alueessa oppimista arvioidaan suullisen palautteen ja tarvittaessa tehtävien avulla.</p>	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Osaamisen arvioinnissa käytetään koetta, tehtäviä tai suullista arviointia. Opiskelija itsearvioi osaamistaan. Arvosanasta päättää tutkinnon osan osa-alueen opettaja.</p> <p>Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssi Psyykinen toiminta, oppiminen ja vuorovaikutus (PS1) vastaa tavoitteiltaan yhden osaamispisteen (1 osp) laajuista osaa Psykologia –osa-alueen tavoitteista. Jos opiskelija on suorittanut edellisen lisäksi Ihmisen psyykinen kehitys (PS2), Motivaatio, tunteet ja älykäs toiminta (PS4) ja Persoonallisuus ja mielenterveys (PS5), ne yhdessä vastaavat tavoitteiltaan koko Psykologia –osa-alueen tavoitteita.</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Havainnoiminen ja toiminnan ymmärtäminen	tuntee psykologian keskeisiä käsitteitä ja ymmärtää niiden yhteyden ihmisen toimintaan	käyttää psykologista tietoa ihmisten toiminnan ymmärtämisessä tavallisissa arki- ja työelämän tilanteissa	soveltaa kognitiivisen psykologian ja persoonallisuuspsykologian tietoa tavallisiin työelämän tilanteisiin ja selittää niiden avulla sekä omaa että muiden ihmisten toimintaa
Psykologisen tiedon hyödyntäminen	soveltaa keskeisintä tietoa yksilön psyykkisen kehityksen perustana olevista psykologisista, biologisista ja sosiaalisista tekijöistä	havainnoi ja ymmärtää psyykkisen kehityksen perustana olevien tekijöiden välisiä yhteyksiä eri elämänvaiheissa ja eri-ikäisinä	ymmärtää yksilön psyykkisen kehityksen mahdollisia ongelmia ja ymmärtää, että kehitykseen voidaan vaikuttaa
Psyyken vaikutuksen huomioiminen käyttäytymiseen	ottaa huomioon motivaation, tunteiden ja sitoutumisen merkityksen omaan suoriutumiseensa	toimiessaan erilaisten ihmisten kanssa työ- ja opiskeluyhteisössään ymmärtää motivaation ja sitoutumisen vaikutuksen työsuorituksiin	tiedostaa omia ja toisten tunteita sekä hallitsee työelämässä tunteitaan ja asenteitaan tilanteen vaatimalla tavalla
Psyykkisen työ- ja toimintakyvyn ylläpitäminen	edistää ohjatusti psyykkistä työ- ja toimintakykyään.	tietää psyykkisen hyvinvoinnin ylläpitämisen keinoja ja vaikuttaa työyhteisön hyvinvointiin myönteisellä tavalla	tiedostaa omaan jaksamiseensa ja stressinhallintaan vaikuttavia psyykkisiä tekijöitä sekä osaa vaikuttaa niihin jaksamistaan edistävästi
Toimiminen ihmissuhde- ja vuorovaikutustilanteissa	käyttää psykologista tietoa toimiessaan työpaikan tavanomaisissa asiakaspalvelu- ja vuorovaikutustilanteissa	tietää roolien, normien ja ryhmädynamiikan merkityksen ihmisten välisessä toiminnassa sekä tunnistaa erilaisia johtamistapoja ja niiden vaikutusta työkuultuuriin	soveltaa psykologista tietoa toimiessaan työpaikan eri rooleissa ja toimii yhteistyökykyisesti erilaisista yhteiskunnallisista oloista ja kulttuuri-taustoista lähtöisin olevien ihmisten kanssa

3.4.5 YMPÄRISTÖOSAAMINEN	3 OSP
OSAAMISTAVOITTEET	
<p>Opiskelija</p> <ul style="list-style-type: none"> • osaa noudattaa ympäristölainsäädäntöä sekä toimia <i>oman alansa</i> laatu-, ympäristö- ja turvallisuusjärjestelmien ja kestäväen kehityksen periaatteiden mukaisesti • hallitsee ammattitaidon kannalta keskeisten tuotteiden elinkaaren • osaa toimia luonnon monimuotoisuuden säilyttäen • osaa sopeutua ilmastonmuutokseen työ- ja toimintatapavalinnoilla • osaa edistää energia- ja materiaalitehokkuutta ja ehkäisee jätteiden syntyä • osaa omassa toiminnassaan ottaa huomioon mahdolliset ympäristövaikutukset, kuten päästöt ilmaan, veteen tai maaperään • osaa lajitella jätteet ja hyödyntää kierrätyksen mahdollisuudet <i>omalla alallaan</i>. <p>Sisällöt</p> <p>Ympäristölainsäädäntö ja oman alan laatu-, ympäristö- ja turvallisuusjärjestelmät</p> <p>Keskeinen sisältö:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Keskeiset ympäristöön liittyvät säädökset, määräykset ja ohjeet, • Ympäristö-, laatu- ja turvallisuusjärjestelmät • Ympäristön kunnioittaminen <p>Luonnon monimuotoisuus, Ilmastomuutos, Oman toiminnan ympäristövaikutukset</p> <p>Keskeinen sisältö:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen, • Ilmastomuutokseen sopeutuminen, • Päästöt ilmaan, veteen ja maaperään, ympäristöriskitekijöiden huomioiminen työssä, päästöjen synnyn ehkäisy • Kestäväen kehityksen periaatteet, • Tuotteiden elinkaariajattelu <p>Oman alan jätteiden lajittelu ja kierrätys</p> <p>Keskeinen sisältö:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ekotehokas toiminta, kulttuuriperinnön vaaliminen, • Energia ja materiaalitehokkuus, jätteiden synnyn ehkäisy • Elinkaariajattelu omalla alalla, energiatehokkuutta edistävät välineet ja materiaalit, materiaalitehokkuuden huomioiminen valinnoissa, • Jätteiden synnyn ehkäisy, jätteiden tunnistaminen, lajittelu ja ehkäisy, kustannussäästöt 	
TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN SUORITTAMISEEN LIITTYVÄT ASIAT TAI EDELTÄVYYSOPINNOT	
OPPIMISEN ARVIOINTI	
<p>Oppimisen arvioinnin tavoite on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä hänen on vielä opittava. Opintojen suorittaminen hyväksytysti on edellytyksenä opintojen etenemiseen.</p> <p>Tässä tutkinnon osa-alueessa oppimista arvioidaan suullisen palautteen ja tarvittaessa tehtävien avulla.</p>	
OSAAMISEN ARVIOINTI JA TUTKINNON OSAN OSA-ALUEEN ARVOSANAN MUODOSTUMINEN	
<p>Osaamisen arvioinnissa käytetään koetta, tehtäviä tai suullista arviointia. Opiskelija itsearvioi osaamistaan. Arvosanasta päättää tutkinnon osan osa-alueen opettaja.</p> <p>Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssi Ympäristöekologia (BI3) vastaa tavoitteiltaan Ympäristöosaaminen –osa-alueen osaamistavoitteita 1 osaamispisteen verran.</p>	

ARVIOINNIN KOHTEET JA KRITERIT OSAAMISEN ARVIOINNISSA			
Opiskelijaa arvioidaan suhteessa ennalta asetettuihin tavoitteisiin ja hänen osoittamaansa osaamista verrataan ennalta määriteltyihin arvioinnin kohteisiin ja arviointikriteereihin.			
ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Lainsäädännön, turvallisuusjärjestelmien ja kestävän kehityksen periaatteiden noudattaminen	noudattaa ohjattuna keskeisiä ympäristöön liittyviä säädöksiä, määräyksiä ja ohjeita	noudattaa keskeisiä ympäristöön liittyviä säädöksiä, määräyksiä ja ohjeita	noudattaa keskeisiä ympäristöön liittyviä säädöksiä, määräyksiä ja ohjeita sekä ennakoii tulevia muutoksia
	toimii ohjattuna ympäristö-, laatu- ja turvallisuusjärjestelmien mukaisesti	toimii ympäristö-, laatu- ja turvallisuusjärjestelmien mukaisesti	osallistuu aktiivisesti työpaikkansa ympäristö-, laatu- ja turvallisuusjärjestelmien rakentamiseen ja/tai kehittämiseen
	ei vahingoita toiminnallaan ympäristöä	perustaa toimintansa ympäristön kunnioittamiseen	perustaa toimintansa esimerkilliseen ympäristön kunnioittamiseen
	toimii ohjattuna ekotehokkaasti	toimii ekotehokkaasti	toimii ekotehokkuutta edistäen
	vaalii ohjattuna kulttuuriperintöä ammatissaan	vaalii kulttuuriperintöä ammatissaan	osallistuu aktiivisesti lähiympäristönsä kulttuuriperinnön vaalimiseen ja edistää sitä ammatissaan
	toimii työssään suvaitsevasti	kunnioittaa kanssaihminen arvoja ja oikeuksia	kunnioittaa kanssaihminen arvoja ja oikeuksia ja pyrkii noudattamaan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteita
Elinkaariajattelun toteuttaminen	valitsee ohjattuna sellaisia tuotteita ja palveluita, jotka elinkaarivaikutuksiltaan rasittavat vähän luonnon kantokykyä	valitsee sellaisia tuotteita ja palveluita, jotka elinkaarivaikutuksiltaan rasittavat vähän luonnon kantokykyä	valitsee sellaisia tuotteita ja palveluita, jotka elinkaarivaikutuksiltaan rasittavat vähän luonnon kantokykyä sekä perustelee valintansa
Luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen	pyrkii toiminnallaan luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen	pyrkii aktiivisesti toiminnallaan luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen	edistää toiminnallaan luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä.
Ilmastonmuutokseen sopeutuminen	valitsee ohjattuna työ- ja toimintatavat, joilla sopeutuminen ilmastonmuutokseen on mahdollista	valitsee työ- ja toimintatavat, joilla sopeutuminen ilmastonmuutokseen on mahdollista	edistää sellaisten työ- ja toimintatapojen käyttöä, joilla sopeutuminen ilmastonmuutokseen on mahdollista
Energia- ja materiaalitehokkuuden edistäminen sekä jätteiden synnyn ehkäiseminen	valitsee ohjattuna energiatehokkuutta edistäviä välineitä ja materiaaleja	valitsee energiatehokkuutta edistäviä välineitä ja materiaaleja	edistää energiatehokasta välineiden ja materiaalien käyttöä
	huomioi ohjattuna materiaalitehokkuuden valinnoissaan	huomioi materiaalitehokkuuden valinnoissaan	edistää tehokasta materiaalien käyttöä
	ehkäisee ohjattuna jätteiden syntyä tavanomaisissa työtehtävissä	ehkäisee jätteiden syntyä	toimii aktiivisesti jätteiden synnyn ehkäisemiseksi
Toiminnan ympäristövaikutuksien huomioon ottaminen	tunnistaa ohjattuna toiminnot, jotka saattavat aiheuttaa päästöjä ilmaan, veteen tai maaperään	tunnistaa toiminnot, jotka saattavat aiheuttaa päästöjä ilmaan, veteen tai maaperään	ennakoii toiminnot, jotka saattavat aiheuttaa päästöjä ilmaan, veteen tai maaperään

	havaitsee työssään tavallisimpia ympäristöriskitekijöitä ja löytää niihin ohjattuna ratkaisuehdotuksia	havaitsee työssään tavallisimpia ympäristöriskitekijöitä ja löytää niihin ratkaisuehdotuksia	havaitsee työssään tavallisimpia ympäristöriskitekijöitä ja löytää niihin ratkaisuja
	pyrkii toiminnallaan estämään päästöjen syntymistä	ohjaa omalla esimerkillään estämään päästöjen syntymistä	ohjaa aktiivisesti omalla esimerkillään estämään päästöjen syntymistä
Jätteiden lajittelu ja kierrätys	tunnistaa ohjeiden mukaisesti tutut jätelajit	tunnistaa jätelajit	tunnistaa itsenäisesti jätelajit
	lajittelee syntyvän jätteen ohjatusti tavantasoisissa työtehtävissä ja pyrkii hyödyntämään kierrätyksen mahdollisuudet	lajittelee jätteet ohjeiden mukaan ja hyödyntää kierrätyksen mahdollisuudet	lajittelee jätteet ja etsii uusia kierrätyksen mahdollisuuksia
	arvioi ohjattuna kustannussäästöjä	arvioi kustannussäästöjä	ohjaa kustannussäästöihin

SOSIAALINEN JA KULTTUURINEN OSAAMISEN ARVIOINTI

Tutkinnon osa arvioidaan kun tutkinnon osan osa-alueet on arvioitu. Arviointi annetaan suoritettujen osa-alueiden pohjalta niiden laajuudet huomioiden.
Tutkinnon osan osa-alueiden opettajat päättävät yhdessä osaamisen arvioinnista.